

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**Vliv majoritní společnosti na romskou populaci
v minulosti a dnes**

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Autor práce: Soňa Málková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Jindřichově Hradci

.....

Datum

.....

Soňa Málková

Chtěla bych poděkovat především svému vedoucímu bakalářské práce RSDr. Jánmu Mišovičovi, CSc. za textovou korekturu, věcné rady, ochotu a čas věnovaný této práci.

Také děkuji drahé kamarádce Nikole Třešňákové za korekturu, pomoc při formátování textu a za psychickou podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu psaní mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Charakteristika romského obyvatelstva.....	8
1.1 Souhrnné pojmenování Cikán/Rom	8
1.2 Kdo jsou Romové.....	9
1.3 Mentalita Romů a hodnotový systém.....	12
2 Tradiční způsob romského života.....	14
2.1 Tradiční způsob romského obydlí.....	14
2.2 Tradiční způsob romského řemesla.....	16
2.3 Tradiční romská rodina.....	18
3 Sociální postavení Romů od roku 1945 do roku 1989	20
3.1 Romové v období let 1945 - 1958.....	20
3.2 Asimilace Romů v letech 1958-1970	22
3.3 Společenská integrace Romů v letech 1970-1989	23
3.4 Proměna tradičního romského obydlí	24
3.5 Proměna tradičního romského řemesla	25
3.6 Proměna tradiční romské rodiny	27
4 Sociální postavení Romů od roku 1989 do roku 2015.....	28
4.1 Romové po roce 1989 a státní řešení romské otázky do roku 2015	28
4.2 Romská rodina	31
4.3 Sociální exkluze	32
4.4 Sociálně vyloučené lokality	34
4.5 Chudoba.....	37
4.6 Nezaměstnanost	38
Závěr.....	43
Seznam použitých zdrojů	45
Seznam použitých zkratk	54
Abstrakt	55
Abstract	56

Úvod

Romská etnická skupina se nejen v České republice řadí k nejnižším vrstvám společnosti. Od nízké sociální a vzdělanostní úrovně se odvíjí nezaměstnanost, obtíže v oblasti bydlení a následná kriminalita prohlubující předsudky a negativní vztahy mezi romskou menšinou a většinovou společností. Po druhé světové válce došlo v Českých zemích k rychlému sociálnímu vzestupu romské menšiny, avšak ve srovnání s ostatním obyvatelstvem zůstala životní úroveň na nižší pozici. Od sametové revoluce roku 1989 začalo docházet k postupnému sociálnímu propadu.¹ V současné době lze mezi Romy najít vzdělané lékaře, právníky i sociální pracovníky, přesto se v očích většinové společnosti stále uchovává obraz romské menšiny jako nepřizpůsobivých spoluobčanů. Společensky úspěšní Romové, kterým se podařilo vymanit ze samého dna společnosti, je stále méně než těch, jimž se to samé nedaří. Právě ti se stávají zdrojem stereotypů, mající vliv na vnímání Romů jako homogenního celku.² Pokud se zkoumají příčiny těchto situací, je potřebné obrátit svou pozornost k minulosti. Právě historické souvislosti mohou sdělit dávný osud Romů a pomoci s pochopením zdánlivě nepřekonatelné jinakosti romské menšiny a české většinové společnosti.³

O Romech můžeme často slyšet z televizních či rozhlasových stanic, nezaměstnanost, chudoba a kriminalita Romů plní stránky bulvárního tisku. Skutečnost nasvědčující tomu, že tzv. romská otázka je stále živá. V sociální práci se romská menšina stala jedním z nejčastějších klientů. I já jsem měla možnost se v rámci odborné praxe seznámit s touto cílovou skupinou, a to jak v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, tak na oddělení sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu. Práce s romskými obyvateli mě přiměla k hlubšímu zamyšlení nad genezí jejich současného postavení a myšlenkou, zda romská menšina byla odnepaměti onou nepřizpůsobivou skupinou, nebo zda se na této skutečnosti podílela i neromská většinová společnost.

Cílem bakalářské práce je poukázat na vliv, který měla většinová společnost na romskou menšinu při proměně romského způsobu života v posledních 70ti letech. Cíl bude uskutečněn na základě důkladného prostudování odborné literatury v oblasti

¹ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4, s.110.

² Srov. RAICHOVÁ, I. *Než zalistujete dále*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*. Vyd. 1. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, ISBN 80-902476-9-5, s.5.

³ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1, s.3.

charakteristiky romského etnika, tradičního způsobu života Romů i státního řešení romské situace převážně po roce 1945 a s ním spojené radikální proměny ve způsobu života Romů. Také bude prostudována současná sociální situace Romů včetně jejího řešení majoritním obyvatelstvem.

Bakalářská práce je členěna do čtyř kapitol. Kapitola první charakterizuje romské obyvatelstvo. Vysvětluje původ pojmenování „Cikán/Rom“ i to, kdo vlastně Romové jsou, tedy jaká je jejich skupinová diferenciacce, jakým jazykem hovoří a o jakém počtu romské populace můžeme na území České republiky hovořit. Také je zde nastíněna romská mentalita.

Druhá kapitola se zabývá tradičním způsobem života Romů. Tento životní způsob byl především do první poloviny 20. století typický pro Romy nepřizpůsobené majoritní společnosti, tedy i pro skupinu Romů, kterou se zabývá tato bakalářská práce. Kapitola přibližuje způsob bydlení i rozmanitý zdroj obživy. Nechybí ani jedna z největších romských hodnot, tradiční romská rodina.

Stěžejní kapitolou práce je kapitola třetí, neboť právě ta se zabývá obdobím let 1945 – 1989, které považuji z hlediska proměny romského života za klíčové. Kapitola přibližuje státní řešení situace romské menšiny přicházející do Čech a na Moravu ze Slovenska. Je popsáno období romské asimilace i následné mírnější integrace a s nimi spojená nejdůležitější opatření státu, která měla na romskou menšinu největší vliv. V souvislosti s těmito opatřeními je ve druhé části kapitoly pojednáno o proměně tradičního životního způsobu.

V kapitole čtvrté je čtenář seznámen převážně se současným sociálním postavením romského etnika v České republice. První část kapitoly se stručně věnuje pozitivním i negativním změnám, které Romům přinesl rok 1989, a nachází se zde i zmínka o zákonech a státních opatřeních, jež jsou zacílené na zkvalitnění života Romů. Dále se kapitola věnuje současné romské rodině i sociální exkluzi, s níž úzce souvisí bydlení v sociálně vyloučených lokalitách, chudoba a nezaměstnanost.

Čeští asimilovaní Romové se v průběhu druhé světové války stali obětmi koncentračních táborů, proto se ve své bakalářské práci zaměřuji převážně na tzv. Romy slovenské. Tito Romové v současné době tvoří v České republice nejpočetnější skupinu

(podle Davidové až 85 procent romské populace⁴), která k nám přišla po druhé světové válce ze Slovenska. Právě tato skupina se po roce 1945 stala zdrojem pro vydání několika zákonů a opatření s cílem romské obyvatele asimilovat. Asimilaci a s ní spojenou proměnu životního způsobu, shledávám jako nejvíce patrnou v oblasti bydlení, zaměstnání a rodiny, proto bakalářská práce pojednává pouze o těchto změnách.

Při psaní bakalářské práce, mi byla velice nápomocna monografie autorky Jany Horváthové s názvem *Kapitoly z dějin Romů*, či monografie *Romové, otázky a hledání odpovědí* od Miriam Prokešové. Historií Romů se podrobně zabývá také Ctibor Nečas a to například v knize *Romové v České republice včera a dnes. Život Romů zkoumá* kniha *Romano drom: Cesty Romů* od autorky Evy Davidové. Při studiu současné sociální situace romské menšiny jsem čerpala převážně ze sborníku Tomáše Hirta a Marka Jakoubka *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*.

⁴ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Sociální, etnické a demografické charakteristiky Romů*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.34.

1 Charakteristika romského obyvatelstva

1.1 Souhrnné pojmenování Cikán/Rom

Označení Cikán vzniklo odvozením od řeckého termínu Athinganoi, který ve své kronice zaznamenal řecký mnich z kláštera na hoře Athos v 11. století. Jako Athinganoi byli označováni příslušníci sekty v Malé Asii, která se zabývala věštěním a černou magií. Pro svůj vzhled a podobný zájem o magii byli Romové s touto sektou omylem spojováni. Z pojmenování Athinganoi – Atsigános následně vzniklo přízvisko „Cikán“ (např. Tsigan ve Francii, Zingar v Itálii), které se stalo nejrozšířenějším označením v celé Evropě a stále přetrvává. Toto pojmenování bylo Romům dáno jejich okolím, od začátku mělo hanlivé zabarvení a podle Horváthové se Romové s tímto termínem nikdy neztotožnili.⁵

Na prvním *Mezinárodním romském kongresu* v Londýně, konaném v roce 1971, se zástupci Romů rozhodli pro užívání souhrnného označení „Rom“ jako nového pojmu, který není spojen s pohrdáním. Zároveň vyslovili žádost, aby tento termín byl užíván i v oficiálních úředních dokumentech, jako politicky správné označení všech skupin Romů.⁶ Ani toto jednotné označení některé skupiny Romů nepřijali a název si dali sami. Například v České republice (ČR) je to skupina Romů zvaná Sintové, ve Španělsku je jednou z těchto skupin například skupina pojmenovaná Kale, ve Francii se nacházejí Manušové apod. Vlastní názvy těchto skupin jsou nadřazeny nad označením jednotným.⁷ Podskupiny pak používají pro svoji identifikaci přívlastky jako např. slovenští, němečtí či olašští Romové. Další možností je také označení, které se odvozuje od jejich profese jako např. kalderaši (kotláři – od rumunského caldera) nebo lovárievé (konští handlíři – od maďarského slova ló).⁸

⁵ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.11.

⁶ Srov. FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti : (kvalitativní studie)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1, s.15.

⁷ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.12.

⁸ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. 4. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6, s.22.

1.2 Kdo jsou Romové

Podle zákona č. 273/2001 Sb. § 2 odstavce 2, je za Roma považován ten, kdo se sám hlásí k romské národnosti.⁹ Ne každý, koho označí majoritní (většinová) společnost za Roma, ať už na základě jeho antropologických znaků nebo způsobu projevu, je nebo se cítí být Romem. Dle Moravce jsou Romové:

- a) ti, kteří se za Romy sami považují – aniž by se museli hlásit k romské národnosti
- b) ti, které za Romy pokládá jejich okolí – na základě antropologických znaků
- c) ti, jež jsou nositeli romské kultury – v rámci socializace si osvojili určitý systém hodnot a norem, jež nazýváme romskou kulturou¹⁰

Romové tvoří jednotný homogenní celek, za který je mnozí příslušníci majoritní společnosti považují. Jednotlivé skupiny a podskupiny se odlišují nejen názvem, ale i dialektem jazyka, tradicemi, a kulturou. Tyto odlišnosti mezi Romy můžeme nalézt jednak v současnosti, ale také v samotné historii.¹¹ Vznik velkého množství subetnických romských skupin je pravděpodobně dávným následkem rozdělování Romů do společenských vrstev v Indii.¹²

V České republice žijí celkem 4 subetnické skupiny Romů:

- a) Moravští Romové – Tato skupina patří mezi nejvíce asimilovanou (Asimilace je „proces, kterým je nějaká skupina začleňována do větší skupiny. Mezi skupinami s rozličnými kulturami přitom dochází ke kulturnímu mísení. Menšina přitom přijímá většinovou kulturu.“¹³). Na území Českých zemí žijí usedlým způsobem života nejdéle a většinovou společností jsou velmi kladně přijímáni.¹⁴ Jejich bydlištěm byla především Morava. V průběhu druhé světové války byli posláni do koncentračních táborů, odkud se jich vrátilo jen nepatrné množství.¹⁵

⁹ Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. [online]. Dostupné na WWW:<<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>>.

¹⁰ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osídlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.14-17.

¹¹ Srov. JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0, s.58.

¹² Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.12.

¹³ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0, s.32.

¹⁴ Srov. KAŠPAROVÁ, I. *Politika romství - romská politika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. ISBN 978-80-7419-157-2, s.28-30.

¹⁵ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.44-45.

- b) Sintové – Sintové jsou potomci málo početné skupiny německých Romů, kteří před druhou světovou válkou přišli do Českých zemí. Avšak stejně jako moravští Romové, i většina Romů z této skupiny, zahynula v koncentračních táborech. Z romské společnosti se sami vyčleňují a pojmenování Rom odmítají.¹⁶
- c) Slovenští Romové – Tito Romové jsou procentuálně nejpočetnější skupinou. Krutý osud koncentračních táborů je nestihl na Slovensku v takové míře jako Romy v Čechách a na Moravě. Po druhé světové válce, kdy došlo k opětovnému spojení Čech a Slovenska, nastal výrazný nepoměr počtu Romů v obou zemích, a tak slovenští Romové ať už dobrovolně či nedobrovolně migrovali do Českých zemí.¹⁷
- d) Olašští Romové - Tato skupina je početnější uzavřenou skupinou, která k nám přišla koncem 19. století z Rumunska. Kočovný způsob života si uchovali až do konce 60. let minulého století, kdy byl zákonem zakázán. Patří tak mezi nejméně asimilované Romy. Nikdo zvenčí nemá do skupiny přístup, s jinými romskými skupinami se nestýkají a sňatky probíhají jen v rámci skupiny. Díky své uzavřenosti se tak toto specifické společenství může pyšnit dochovanými tradicemi, jazykem i hodnotami.¹⁸

I přes značnou diferencovanost, se Romové se svým jazykem domluví s Romy téměř po celém světě, a to i přesto, že romština není jazykem jednotným. Romština patří mezi jazyky indické a jen v Evropě má kolem šedesáti dialektů. Několik hlavních dialektů vzniklo vlivem územních přesunů. V mnohých rodinách se už romsky nemluví, a proto nová generace romský jazyk pomalu přestává ovládat. To se stalo v důsledku událostí druhé světové války, kdy čeští Romové zahynuli v koncentračních táborech: Nově příchozí slovenští Romové byli rozptýleni do průmyslových center a spolu s velkorodinami zanikala i romština.¹⁹ Před rokem 1989 navíc majoritní společnost o úplné vymizení romštiny záměrně usilovala. Dnes dochází jak k postupnému obnovování tohoto jazyka (např. v ČR výuka romštiny na některých vysokých školách),

¹⁶ Srov. KAŠPAROVÁ, I. *Politika romství - romská politika*, s.30.

¹⁷ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.46-47.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s.45-46.

¹⁹ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*. Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 2010. ISBN 978-80-7329-249-2, s.56-65.

tak k dalšímu úpadku.²⁰ Až do 20. století neměla romština písemnou podobu a veškeré poznatky i životní zkušenosti se předávaly ústně.²¹

Romština se stala v 18. století prvopočátkem zkoumání indického původu Romů.²² I když o indickém původu nenasvědčoval pouze jazyk, ale i některé antropologické a biologické rozdíly, jako jsou menší postava, kratší ruce, vyšší pigmentace i značné rozdíly v genetice, kterými se liší od obyvatelstva evropského původu.²³

V České republice patří romská populace k nejpočetnější národnostní menšině. *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014* hovoří o počtu okolo 242 000 Romů.²⁴ Skutečný počet lze ovšem jen odhadovat, jelikož Romové nechtějí být jakkoli evidováni a ke své národnosti se nehlásí. Proto ani údaje o počtu Romů v České republice dle předchozích dvou sčítání lidu nejsou považovány za věrohodné a použitelné. V minulosti byly evidence o počtu Romů na našem území vedeny převážně pro politické účely (např. pro zjištění početního stavu kočujících obyvatel), ale v současné době slouží i jako pomůcka pro sociální práci. Údaje o počtu Romů pramenily ze sčítání lidu a evidence národních výborů. Těsně po druhé světové válce žilo v ČR jen několik desítek romských rodin, neboť téměř všichni zahynuli v koncentračních táborech. První poválečný soupis provedený Ministerstvem vnitra proběhl až roku 1947. Podle této evidence žilo v České republice už 16 752 Romů, a to v důsledku velké migrace ze Slovenska. Další evidence vykonávaly národní výbory resp. odbory sociálních věcí, jejichž údaje byly k dispozici za každý rok. Tyto soupisy však postihly jen ty Romy, kteří se dostali do kontaktu s některým z úřadů, pokud spáchali trestný čin, či žádali o sociální dávky nebo třeba o byt. Přesto jsou tyto údaje považovány za jedny z nejspolehlivějších. Evidence národních výborů mluvila v roce 1989 o téměř 150 000 Romů. Od sčítání lidu roku 1991 a 2001 se očekávalo zjištění přesného počtu. Roku 1991, kdy měli Romové poprvé šanci přihlásit se k romské národnosti, se jich však přihlásilo pouze 32 903,²⁵ o deset let později jen 11 746,

²⁰ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6, s.46.

²¹ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3, s.10.

²² Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.9-10.

²³ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.29.

²⁴ Srov. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2014.pdf>>, s.80.

²⁵ Srov. LANGHAMROVÁ, J., FIALA, T. *Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a*

a o dalších deset let (2011) se k romské národnosti přihlásilo pouze 5 135 Romů (dalších 7 026 uvedlo současně národnost českou a romskou).²⁶

1.3 Mentalita Romů a hodnotový systém

Romská mentalita neboli povaha Romů se odlišuje od národní povahy české většinové společnosti. K výrazným rysům romské mentality patří skupinová koheze. Romové vykonávají veškeré činnosti pospolu, individualismus je zakázán a vede k vyloučení ze skupiny. Tělesná blízkost je přirozená, dodává pocit bezpečí, proto malý byt pro mnoho členů rodiny není překážkou.²⁷ Se soudržností romské rodiny úzce souvisí i vztah k dětem a starým lidem. Děti se od rodičů učí pečovat o staré členy rodiny, neboť i ony samy budou tuto péči v budoucnu poskytovat. Silné pouto k rodině vzešlo patrně jako reakce na útlak a protiromská opatření majoritní společnosti v dávné minulosti.²⁸

Za nejvyšší hodnotu v životě Romů jsou považovány děti.²⁹ Dětem, a to převážně těm nejmenším, je věnována veškerá pozornost rodiny. Dítě se nesmí nechat plakat, netrestá se.³⁰ Výchova romských dětí je velice volná. Nemají pevně dané hranice, za jejichž porušení by byly trestány. Pokud rodič dítě potrestá, jedná se spíše o zkratkovitou reakci a dítě je potrestáno fyzicky. Ačkoliv výchovu dítěte zajišťuje převážně matka, mívá větší autoritu spíše otec. Ve výchově se dbá na citové pouto matky a dítěte. Emotivita je u romské rodiny patrnější než u rodiny neromské. Vyšší emotivita v romské rodině zapříčiňuje ohromnou lásku ke svým dětem, ale i nedostatek důslednosti a tím neplnění povinností dítěte. Ve výchově je tedy patrný nedostatek

cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled. Vyd 1. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9, s.96-99.

²⁶ Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Národnostní struktura obyvatel* [on-line]. 30.6.2014 [cit. 2015-10-30]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf/d0d27736-ef15-4f4f-bf26-e7cb3770e187?version=1.0>>, s.5.

²⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s.50-52.

²⁸ Srov. ŠEVČÍKOVÁ, S. *Hodnoty a zvyky Romů v České republice*. In SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-210-3455-6, s.122-123.

²⁹ Srov. BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M. *Příbuzenství v romské osadě*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy*, s.36.

³⁰ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.85.

stimulace a to jak v důrazu na dodržování pravidel, tak v oblasti intelektových schopností (např. absence osvojení her, pohádek).³¹

Vysokou hodnotu shledávají Romové i v penězích, jež jsou prostředkem k uspokojení aktuálních potřeb a prožitků. Přátelskost, dobrosrdečnost a soucit jsou uznávanými vlastnostmi Romů. Pohostinnost se stala pro romské etnikum neméně charakteristická. Souvisí se schopností podělit se a spočívá převážně v nabídce alkoholických nápojů a masa, jejichž odmítnutí vede k urážce.³² Své city vyjadřují Romové mnohdy nekontrolovatelně a intenzivně, včetně projevů neverbálních.³³

Mezi zvláštní hodnoty romské minority můžeme zařadit romství (romipen).³⁴ Krištof říká, že romství značí romský způsob života.³⁵ Podle Sekyta jde ale o vlastnost v nejširším slova smyslu. Tato vlastnost není vrozená, jedná se o obecnou vlastnost získanou socializací v romské rodině, ztotožněním s hodnotovou orientací rodiny a výchovou. Tuto vlastnost nelze jednoduše získat například přiřazením, lze ji však snadno ztratit (např. dlouhodobým pobytem v dětském domově, kdy si dítě osvojí hodnoty a kulturní vzorce většinové společnosti) nebo odmítnout (např. dobrovolnou asimilací). Charakteristickým a nejdůležitějším znakem romství je vědomí příslušnosti k vlastnímu rodu. Rom, který je nositelem romství, by měl znát hierarchickou posloupnost členů svého rodu, měl by poskytovat péči dětem v rodině i bezmocným členům rodiny, a stejně tak by měl zachovávat úctu ke starším členům rodiny. Také specifické vnímání času je nezbytnou součástí romipen. Základem romského času je prožívání přítomnosti. Budoucí čas nehraje téměř žádnou roli, neboť má-li rodina dost dětí, nemusí se budoucnosti obávat. Mezi další charakteristické prvky romipen patří znalost romštiny, rodinných tradic, způsob komunikace a další. Tyto prvky jsou proměnlivé v čase, například romský jazyk a osvojení řemesla otce, byl ještě donedávna významný znak romství. Dnes se romský jazyk pomalu vytrácí a řemeslo otců téměř

³¹ Srov. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*. In SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*, s.149-155.

³² Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.71-72.

³³ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme*, s.52.

³⁴ Srov. SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s.122.

³⁵ Srov. KRIŠTOF, R. *Nezamýšlené důsledky podpory „Romské integrace“*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.166.

nikdo neovládá. Naopak to, co ještě v nedávné minulosti bylo v rozporu s romstvím, je dnes považováno za romské. Pro Romy je romipen v jejich životě velmi důležité.³⁶

2 Tradiční způsob romského života

2.1 Tradiční způsob romského obydlí

V minulosti se Romové mezi sebou odlišovali svým způsobem života.³⁷ Způsob života je definován jako „*strukturovaný souhrn relativně ustálených realizací každodenních činností a praktik v různých sférách lidské existence.*“³⁸ Vypovídá o tom, jak jednotliví lidé žijí. V průběhu dějin, ale i života jednotlivců a skupin, dochází ke změnám této struktury života. Zejména v poválečném období nastala razantní proměna životního způsobu romského etnika, který se od většinové společnosti výrazně lišil.³⁹ Změnou tradičního způsobu života se Romové převážně formou bydlení a obživy výrazně přiblížili majoritě.⁴⁰

Rozlišovaly se tři způsoby života Romů:

- a) Romové usedlí – měli stálé bydliště i zaměstnání, začlenili se mezi většinovou společnost.
- b) Romové polousedlí – měli bydliště i zaměstnání, obojí ale často měnili, nebyli příliš gramotní.
- c) Romové kočovní (potulní) – neměli trvalé bydliště, neustále migrovali, živili se žebrotou a krádežemi, byli negramotní, majoritní společnost je odmítala.⁴¹

Tradiční forma bydlení se mezi Romy žijícími kočovným způsobem života a Romy žijícími usedlým způsobem života značně odlišuje.⁴² V Českých zemích pobývali

³⁶ Srov. SEKYT, V. *Romské tradice a jejich konfrontace se současností: Romství jako znevýhodňující faktor*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy : (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X, s.191-200.

³⁷ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*, s.59.

³⁸ VACKOVÁ, J. a kol. Terminologie. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*, s.18.

³⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Změny v hmotné kultuře Romů-bydlení a strava*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6, s.81.

⁴⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*, s.86.

⁴¹ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*, s.59.

⁴² Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990 : Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0, s.64-65.

převážně kočovní Olaši. K územnímu přesunu i k bydlení používali starší vůz většinou koupený od sedláků. Na vůz si s využitím přírodních materiálů vyrobili konstrukci, přes kterou následně uchytili nepromokavou plachtu. Ve dne, kdy byl vůz tažen koněm, a rodina se přemísťovala na nové místo, sloužil vůz jako zázemí pro ženy s dětmi a starší členy rodu. V noci pak ti, pro které už ve voze nezbyvalo místo, pod tímto vozem spali. Při nepříznivém počasí bylo nutné sestavit provizorní přístřešek z větví.⁴³ V zimním období stavěli přístřešky, ve kterých zimu přečkali a na jaře ve vozech opět kočovali dál.⁴⁴ Později začali někteří olašští Romové používat i dřevěné maringotky, ve kterých měli základní vybavení jako postel, stůl, židle a kamna sloužící zároveň i jako sporák. Tímto způsobem bydleli až do zákonného zrušení kočovného života.⁴⁵

Zemnice představovala nejjednodušší formu obydlí trvale usazených Romů. Byla zapuštěna do země, nad kterou pak vystávala pouze střecha z větví, slámy a drnů s hlínou. Uvnitř se nacházela sláma, na které Romové spali. Díky svým malým rozměrům sloužila zemnice pouze k přenocování. Polozemnice vznikla jako novější a prostornější forma tradičního romského obydlí. Střecha nezačínala od země, ale byla ukotvena k nízké kamenné nebo dřevěné zídce.⁴⁶ Vchodový otvor zakrývala plachta. V některých polozemnicích už se nacházelo i okno. Oproti zemnici, kde se v chladné dny teplo získávalo udržováním ohně před vchodem, obsahovalo vybavení polozemnice i malou železnou pec.⁴⁷

Tyto jednoduché příbytky, stavěné nejen pro sezónní bydlení, postupně nahradily jednoduché domy, které se staly nejčastějšími formami romského obydlí. Domky si Romové stavěli ze dřeva a nepálených cihel (tzv. valků) sami. Většinou měly pouze jednu místnost se skromným vybavením – postel, stůl a kamna.⁴⁸ Na území Slovenska můžeme některé typy obydlí spatřit dodnes a to v původním nezměněném stavu – bez elektrické energie a kanalizace (např. osada Letanovce v okrese Spišská Nová Ves).⁴⁹

Romské příbytky vznikaly převážně tam, kde se k tomu vyskytovaly vhodné přírodní i společenské podmínky. Bylo nutné, aby se v blízkosti nacházel les, jehož

⁴³ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.63-65.

⁴⁴ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6, s.29.

⁴⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.64.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s.75.

⁴⁷ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s.29.

⁴⁸ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.48-49.

⁴⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.70.

dřevo zajišťovalo topivo na zimu, dále dosažitelnost samotného materiálu na výstavbu obydlí i přítomnost vody. Avšak bez možnosti obživy nemohli Romové v dané lokalitě setrvat. Potřebovali materiál na zhotovení produktů (např. hliniště k výrobě nepálených cihel, vhodné stromy, z jejichž proutí se zhotovovali košíky), které následně prodávali.⁵⁰ Nejdříve se tak mohli usadit Romové, kteří buď vykonávali práci pro místní zemědělce, nebo našli pravidelné odběratele své činnosti.⁵¹ Zručností a pracovitostí si Romové v blízkých obcích vytvořili společenské postavení.⁵² S postupnou reprodukcí a zakládáním nových rodin, se přistavovala stále nová obydlí a tím vznikaly romské osady (seskupení různého množství romských domů, kde žije několik romských rodin, které jsou od zbytku okolního obyvatelstva izolovány⁵³). Obydlí si pak stavěli v blízkosti obcí, na místech, která nemohla být využita k zemědělství z důvodu nekvalitní půdy.⁵⁴

2.2 Tradiční způsob romského řemesla

V majoritní společnosti se hojně rozšířilo přesvědčení, že Romové se odnepaměti živili jen příživnickými způsoby, tj. žebrali, kradli potraviny, věštili z ruky i z karet a podváděli. To v minulosti platilo pouze o malé skupině olašských Romů. Většina ostatních romských skupin tyto formy obživy používala jen jako doplňující, když výdělky z řemeslné a jiné práce nestačily na pokrytí stravy celé rodiny. Nejvíce se Romové uplatňovali při práci s kovem, nebo jako hudebníci. V menší míře pracovali jako pomocníci v zemědělství nebo vyráběli sušené cihly. Za tuto práci byli po dlouhou dobu odměňováni hlavně v naturáliích, dostávali jídlo a šatstvo.⁵⁵ Jejich tradiční řemeslo bylo odvislé od poptávky. Proto se vykonávalo pouze příležitostně, tedy na určitém území, v určitém čase a jen po určitou dobu.⁵⁶

Mezi tradiční řemesla a dovednosti poskytující Romům obživu po celá staletí a z nichž některá se provozovala ještě řadu let po 2. světové válce, řadíme:⁵⁷

⁵⁰ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.66.

⁵¹ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s.27.

⁵² Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.66.

⁵³ Srov. Tamtéž, s.67.

⁵⁴ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s.27.

⁵⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-199*, s.48-49.

⁵⁶ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.104.

⁵⁷ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.49.

- a) Zpracování kovů - Práce s kovem patří k nejstarším řemeslům Romů a zahrnuje kovotepectví, kovářství, zvonářství, šperkařství i kotlářství. Ke kotlářství náleží nejen výroba kotlů, ale také talířů a pánví. Zvonkařství bylo typické výrobou plechových či z bronzu odlévaných zvonů. Prodej řemeslných výrobků se pojil s hledáním odbytu a tedy s neustálým putováním.⁵⁸
- b) Zpracování dřeva - K typicky romským řemeslným dovednostem patří i tzv. dřevozpracující řemesla. Korytářství představovalo výrobu velkých koryt, sloužících například při porážce dobytka, ale i výrobou menších předmětů jako lžice, vařečky, mísy apod. Zatímco velká koryta se vyráběla z kmenů topolu v létě u potoka, pro menší předměty postačily větve a jakékoliv roční období. Zruční košíkáři vyráběli misky a koše na vejce i na ovoce, ti méně zdatní pak nenáročné nádoby na brambory. Z vrbového proutí zhotovovali také košťata.⁵⁹
- c) Textilní řemeslná výroba - Textilní řemeslná výroba zahrnovala tkaní šňůr či provazů na ručním stavu a patřila k významným dovednostem romských žen, i když s výrobou lan pomáhali i muži. Silná lana se využívala hlavně při práci v lese a stavbě obydlí. Lidé o ně jevili velký zájem, tudíž se jednalo o práci s vyšším ziskem.⁶⁰
- d) Věštění - Předpovídání budoucnosti také patřilo mezi povolání romských žen. Tento dávný způsob řemesla znamenal pro Romy pouze formu přivýdělku. Představa, že by takováto předpověď měla v zákaznickově životě hrát jakoukoli roli, se Romům zdála absurdní. V průběhu věštění byly přítomny rekvizity, jako například Bible nebo sošky svatých, umístěné tak, aby na ně bylo dobře vidět.⁶¹
- e) Romští hudebníci - Romové se také příležitostně živili výrobou vlastních hudebních nástrojů. Nejstarší nástroj rozšířený především ve slovanských zemích představovala kovová grumla ve tvaru podkovy. Mnohem významnější a většinovou společností obdivované je samotné hudební nadání Romů. Romští hudebníci patřili mezi skupinu žijící usedlým způsobem života a dostávalo

⁵⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.93-95.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, s.95-96.

⁶⁰ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.54.

⁶¹ Srov. COHN, W. *Cikáni*. Vyd. 1. Přeložil M. Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-008-7, s.34-36.

se jim velkého uznání. Dovednost hraní na hudební nástroj se předávala mezigeneračně.⁶²

f) Překupnictví - Ženy a děti skupovaly staré šaty, peří i jiné materiální statky, které následně prodávaly nebo vyměňovaly za nádoby a jiné věci denní potřeby. Muži se zabývali koňským handlířstvím, které předpokládalo výbornou znalost koní. Staré koně před jejich prodejem upravili tak, aby vypadali mladě. Obrousili žluté zuby, pro zvýšení aktivity zatloukli dřevěný kolík do kopyta, či je lehce opili alkoholem. Tyto „omlazující“ techniky nerozeznal ani zkušený znalec a koně, jehož kupní cena zdánlivě stoupla, koupil. Když po čase zjistil skutečný stav koně, již romské kočovníky nezastihl.⁶³

Skupina olšských Romů se fyzickou prací neživila. Vždy preferovali spíše činnosti, při nichž je nutné použití intelektových schopností. Obchodovali, vlastnili autobazary či provozovali restaurace. Také však byli zruční kapsáři.⁶⁴ K postupnému úpadku tradičního romského řemesla začalo docházet v první polovině 20. století vlivem industrializace. Kovářství, kotlářství a další manuální řemesla nahrazovala průmyslová výroba.⁶⁵

2.3 Tradiční romská rodina

Pro romské etnikum rodina vždy byla a stále je základní institucí a největší hodnotou. Rodině je připisován větší význam, než je tomu u rodiny majoritního obyvatelstva. Důvodem je skutečnost, že se Romové pohybují převážně v okruhu své rozšířené rodiny a jen velmi málo vstupují do kontaktu s okolím. Proto i funkce, které u většinové společnosti přebírají instituce, jsou v tradiční romské rodině plně v kompetenci rodiny.⁶⁶ Romská rodina se od rodiny majoritního obyvatelstva liší také počtem jejích členů. Je vícegenerační a součástí je mnoho dětí, z nichž první se rodí matkám nejpozději do 20 let věku. Rodičovství 15letých romských dívek není

⁶² Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.97-98.

⁶³ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.57-58.

⁶⁴ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.65.

⁶⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.92-93.

⁶⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská rodina-sociodemografická struktura a funkce, mezigenerační změny*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. ISBN 978-80-86729-98-5., s.39.

výjimkou.⁶⁷ Společné soužití velké rodiny znamená i vzájemnou fyzickou blízkost a absenci soukromí.⁶⁸

Rodinu Romů tvořila v minulosti jak rodina nukleární (tj. otec, matka a jejich děti) tak širší příbuzní (např. teta, strýc, prarodiče). Celé široké příbuzenstvo označuje Raichová jako velkorodinu.⁶⁹ Tato velkorodina žila v jedné osadě, a mezi členy panovala vzájemná solidarita. Půjčovali si nábytek i nádobí, pomáhali si při stavbě obydlí a s výchovou dětí.⁷⁰ Součástí velkorodiny byl tzv. vajda, který stál v čele celé rozvětvené romské rodiny. Funkce vajdy se předávala dědičně, nebo byl zvolen na základě svých vlastností a zásluh. Ale nejčastěji platilo, že vajdou se stával nejstarší muž rodiny. Mezi funkce vajdy patřilo například oddávání manželů či křtění novorozenců (funkce kněze), kontrola dodržování norem a zákonů velkorodiny (funkce soudní), a u skupiny Olachů rozhodoval, kdy a po jak dlouhý čas bude rodina migrovat (funkce rozhodovací). Vajda zároveň zastával roli mluvčího celé velkorodiny, kterou zastupoval i před úřady.⁷¹

Hodnoty role muže a ženy se v tradiční romské rodině odlišovaly. Žena měla vždy v rodině Romů podřadné postavení. Její hodnota byla velmi nízká a někteří muži ji dokonce považovali za méněcennou. Žena pečovala o domácnost. Její povinnost spočívala v porodu a výchově dětí. Pokud žena nemohla mít děti, její společenské postavení ještě kleslo. Naopak s přibývajícím počtem dětí se hodnota ženy zvyšovala. Až ve stáří pak dosáhla stejného postavení jako muž. Muž, na rozdíl od ženy, zastával roli opačnou. V rodině dosahoval dominantního postavení a žena se mu podřizovala ve všech oblastech. Jeho nevěra se tolerovala,⁷² zatímco věrnost ženy byla vyžadovaná z důvodu zachování rodinné cti. Chránit čest a bezpečnost rodiny byl základní úkol

⁶⁷ Srov. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*. In SIROVÁTKA, T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*, s.141.

⁶⁸ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.85.

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s.75.

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s.50.

⁷¹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská rodina-sociodemografická struktura a funkce, mezigenerační změny*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012*, s.41.

⁷² Srov. JAKOUBEK, M. *Rom, Romni a Morris Opler*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy*, s.65-69.

romského muže.⁷³ Stejně jako zajištění ekonomického zázemí rodiny. Vydělané finance předal své ženě, která s nimi následně hospodařila.⁷⁴

Společenské postavení v rodině rostlo s rostoucím věkem jejích členů. Nejvyšší hodnotu v romské rodině tak měl člověk starý. Starých lidí si Romové vždy velmi vážili. Péče o ně byla v tradiční romské rodině samozřejmostí.⁷⁵ Celé velkorodině byli senioři velkou oporou. Měli nejvíce zkušeností, a proto si k nim rodinní příslušníci často chodili pro radu.⁷⁶

3 Sociální postavení Romů od roku 1945 do roku 1989

3.1 Romové v období let 1945 - 1958

Druhá světová válka romskou populaci v ČR vážně poznamenala. Roku 1940 byla značná část z nich poslána do kárných pracovních táborů v Hodoníně u Kunštátu a v Letech u Písku. O tři roky později rozhodl Heinrich Himmler o deportaci všech Romů do koncentračního tábora Osvětim-Březinka, která probíhala až do roku 1944. Zde podle odhadů zemřelo až 20 000 evropských Romů, z čehož bylo téměř 5 000 z Čech a Moravy. Čeští Romové, včetně skupiny tzv. moravských Romů, byli téměř vyhlazeni, a proto je možné o této situaci hovořit jako o genocidě Romů.⁷⁷

Z Romů žijících na území Českých zemí před druhou světovou válkou se z koncentračních táborů vrátilo jen několik stovek z nich. Ti se vraceli zpět do českých vesnic a měst. V důsledku toho docházelo k protestům z řad majoritní společnosti, která Romy ve své blízkosti nechtěla. S touto dobře asimilovanou skupinou Romů se však rychle szili. Daleko větší pozornost na sebe přitahovali neasimilovaní a nejméně tolerovaní Romové migrující do ČR z původních osad Slovenska.⁷⁸ Jejich migrace postupovala v několika vlnách. Do první migrační vlny patřili Romové, kteří

⁷³ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.83.

⁷⁴ Srov. HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice*. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*, s.137-138.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s.142.

⁷⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E., MATULAY, S. *Současné změny v postavení a roli ženy, muže, mládeže a starších lidí v rámci romské komunity a rodiny: Úvod*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*, s.66.

⁷⁷ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.45-48.

⁷⁸ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.15-16.

přišli do českého pohraničí bezprostředně po druhé světové válce. Následně v padesátých letech proběhla druhá migrační vlna, při níž hromadně přicházeli slovenští romští dělníci do průmyslových měst za prací. Jelikož Romové přicházeli z chudých vesnických romských osad do mnohem vyspělejších průmyslových měst, můžeme v souvislosti s touto rozsáhlou migrací hovořit o procesu urbanizace.⁷⁹

Roku 1948 došlo k nástupu komunistů k moci. Komunisté měli za to, že dosavadní způsob života Romů byl způsoben minulým systémem, a proto předpokládali, že nastolením nové socialistické společnosti dojde automaticky ke změně. Panovalo přesvědčení, že změna režimu zajistí nejen Romům velmi rychlý sociální vzestup. Až do roku 1957 trvalo období tápání a hledání metod, jak docílit toho, aby se romská menšina majoritě vyrovnala. Návrhů bylo mnoho, někteří prosazovali převýchovu v podobě dětských domovů pro romské děti a pracovních táborů pro jejich rodiče odmítajících přizpůsobení. Jiní zastávali řešení vystěhování do pohraničí, kde by došlo k vytvoření samosprávních romských celků. Nabízela se také varianta uznání Romů za národnost menšinu.⁸⁰

Tzv. romský problém (romská otázka) vyjadřoval v minulosti komplex otázek souvisejících s životem Romů. Jednalo se o otázky vztahu Romů ke společnosti (např. nedůvěra Romů k většinové populaci) a vztahu společnosti k Romům (např. stereotypní pohlízení majoritní společnosti na Romy). Řešení obou souborů otázek probíhalo současně a mělo stejný cíl - začlenění Romů do společnosti.⁸¹

Roku 1952 vstoupila v platnost nová směrnice pod názvem *Úprava poměrů osob cikánského původu*, jejímž cílem byla převýchova a zlepšení gramotnosti romského obyvatelstva.⁸² Následně v letech 1958-1989 proběhly dvě etapy způsobu řešení romské otázky. Nejprve formou tvrdé asimilace, jelikož se mělo za to, že sociální situace Romů stagnuje. Tato koncepce nebyla příliš úspěšná, a proto se později přešlo ke koncepci integrace.⁸³ Integraci definuje Jandourek jako „začlenění jedince do skupiny a jeho akceptování ostatními členy.“⁸⁴ Obě pojetí předpokládala, že zlepšením materiální

⁷⁹ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7, s.11.

⁸⁰ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.16.

⁸¹ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.61.

⁸² Srov. Tamtéž, s.51.

⁸³ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.101-103.

⁸⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s.109.

úrovně a celkových životních podmínek Romské menšiny, dojde také ke změně romské mentality.⁸⁵

3.2 Asimilace Romů v letech 1958-1970

Komunistická strana Československa rozhodla o státem řízené asimilaci,⁸⁶ která probíhala v letech 1958-1970. Asimilace měla vést k postupnému splynutí Romů s majoritou a tedy ke zvýšení životní úrovně Romů - ke zlepšení gramotnosti, bytových podmínek a zajištění zaměstnání. To u dosud kočujících osob nebylo možné.⁸⁷ Z toho důvodu byl roku 1958 schválen zákon č. 74/1958 Sb., *o trvalém usídlení kočujících osob*, neboli zákaz kočování, což bylo největším zásahem do života převážně olašských Romů. Romové se ze dne na den museli usadit na místě, kde se zrovna nacházeli, z kočovných vozů jim byla policií odmontována kola, a střechu nad hlavou měla poskytnout obec.⁸⁸ Olašští Romové, kteří byli zvyklí na každodenní život v kočovném voze, se tak rázem ocitli v panelových domech, ve kterých se postupně museli učit žít.⁸⁹

Předpokládané výsledky asimilace se v Česku dostavovaly jen velmi pomalu, na Slovensku však téměř vůbec. Proto byl v červnu roku 1965 zřízen *Vládní výbor pro otázky cikánského obyvatelstva* a v říjnu téhož roku došlo k vydání usnesení č. 502/1965 Sb., jehož součástí se stalo nařízení o likvidaci romských osad a řízený rozptyl jejich obyvatel ze Slovenska, kde byla oproti ČR koncentrace Romů mnohonásobně vyšší.⁹⁰ Postupně byly odstraňovány jak slovenské romské osady, tak i česká romská ghetta, neboli místa, kde se vyskytovala převážně romská menšina. Nová podobná území opět vznikala, když se následně majoritní společnost distancovala od míst, kde se nacházela romská populace. Rodiny Romů i celé jejich komunity byly roztrhány a rozptýleny po Československu. Ve stejných lokalitách se následně setkaly diferencované skupiny Romů s odlišným způsobem života.⁹¹ Začaly vznikat konflikty

⁸⁵ Srov. FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit*, s.24.

⁸⁶ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.51.

⁸⁷ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.101.

⁸⁸ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.51.

⁸⁹ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s.36.

⁹⁰ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.102-103.

⁹¹ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.58.

mezi majoritní společností a Romy žijícími v sousedství, i mezi Romy navzájem.⁹² S cílem zlepšení bytové situace, zajištění povinné školní docházky dětí a pracovního zařazení mužů, bylo ze Slovenska do Čech a na Moravu přestěhováno více než 2 000 slovenských Romů.⁹³ Tato skupina představovala třetí rozsáhlou migrační vlnu přicházející do Českých zemí ze Slovenska.⁹⁴

Přijetím kultury i hodnot většinové společnosti mělo dojít k vyřešení romské otázky.⁹⁵ Státní orgány vynakládaly velké finanční prostředky na opatření, která měla vést k asimilaci Romů. Zákazem folklórních souborů, klubů pro mládež, romské literatury, hudby a jiných romských etnických specifik, usiloval komunistický režim o přizpůsobení se Romů majoritní společnosti. Nebral v potaz názory a životní hodnoty Romů, nýbrž prosazoval to, co uznal pro toto etnikum za vhodné. V období asimilace pak došlo k postupnému hledání nové společenské role romské menšiny,⁹⁶ i k proměně romského způsobu bydlení. Děti navštěvovaly školu, a práci měli romské ženy i muži. Ale nastalo i nemilosrdné potlačení romství, včetně romského jazyka a tradic.⁹⁷

3.3 Společenská integrace Romů v letech 1970-1989

V letech 1970-1989 byla koncepce násilné asimilace nahrazena společenskou integrací Romů. Došlo k tomu na základě usnesení č. 279/1970 Sb., ke *Zprávě o stavu řešení otázek cikánského obyvatelstva*, vydaného vládou Československa (ČSR). Vláda už neusilovala o ztotožnění Romů s neromským obyvatelstvem, ale chtěla se zasadit alespoň o sblížení majority s Romy, kteří byli poprvé označeni za zvláštní etnickou skupinu. Již nedocházelo ke striktní represí etnických specifik jako v předchozím období.⁹⁸

Přístup k romskému etniku se změnil. Nejprve došlo k přeměně počátečního písmena označení „Cikán“, kdy se nahradilo malé písmeno velkým. Poté se začíná

⁹² Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romové v rámci národnostní struktury a specifika etnika ve vývojových změnách*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012*, s.13.

⁹³ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.102-103.

⁹⁴ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*, s.11.

⁹⁵ Srov. KAŠPAROVÁ, I. *Politika romství - romská politika*, s.51.

⁹⁶ Srov. MANN, A. B. *Romský dějepis*, s.36.

⁹⁷ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Poválečný vývoj a osud Romů v letech 1945-1989*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.75.

⁹⁸ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.102-103.

užívat zcela nového termínu „Rom“, jako alespoň částečný projev respektu k romskému etniku. Jak uvádí Horváthová, byly Romům poskytnuty výhody ve formě zvýšených sociálních dávek i přednostního přidělení bytu. Materiální výhody však vážnější problémy romské menšiny jen zakryly a paradoxně vedly ke ztrátě nezávislosti na majoritním obyvatelstvu.⁹⁹

Již na konci šedesátých let, roku 1969, vznikl *Svaz Cikánů-Romů* (dále jen *Svaz*), za jehož zrodem stáli samotní Romové. Romská menšina se mohla poprvé účastnit řešení problémů svého etnika. *Svaz* prosazoval bezkonfliktní soužití české majority s romskou minoritou a chtěl prosadit rovnost obou skupin, zároveň však odmítal jakoukoli asimilaci.¹⁰⁰ Dále *Svaz* usiloval o rozvoj romské kultury, navrácení romské identity a vyslovil i potřebu výuky upadajícího romského jazyka. Romové se také domáhali uznání své romské národnosti. Prosazování etnické kultury trvalo pouze do roku 1973, kdy byl *Svaz* bez udání důvodu státem zrušen.¹⁰¹ I během pětiletého působení dosáhl řady úspěchů a to i v zahraničí, kde přispěl k založení první mezinárodní romské organizace¹⁰² pod názvem *International Romani Union*, v překladu *Mezinárodní romská unie* (IRU). Ta byla založena 8. dubna 1971 na I. světovém kongresu Romů v Londýně.¹⁰³

3.4 Proměna tradičního romského obydlí

Po druhé světové válce se bydlení Romů zásadním způsobem změnilo. Romští obyvatelé z válkou zbídačeného Slovenska, kde byl velký nedostatek pracovních míst, hledali nejen z důvodu pracovní povinnosti své uplatnění v Čechách a na Moravě. Zde se od roku 1946 postupně začínala obnovovat infrastruktura i hospodářství a mnoho soukromých firem tak romským nekvalifikovaným dělníkům nabízelo zaměstnání. Došlo k velké migraci Romů ze slovenských osad. K ubytování byly využity prázdné domy v českém pohraničí, které zde v poválečném období zůstaly po německých

⁹⁹ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.53.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž, s.53.

¹⁰¹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Poválečný vývoj a osud Romů v letech 1945-1989*. In ČERNÁ, M. *Černobílý život*, s.74-75.

¹⁰² Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.20.

¹⁰³ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.34-35.

obyvatelích. Informace o lepší pracovní příležitosti u nás, se mezi Romy na Slovensku šířila rychle a počet nově příchozích se tak prudce zvyšoval.¹⁰⁴

Přímo úměrně tomu vzrůstaly i problémy s ubytováním těchto pracovníků. Zaměstnavatelé podniků nepočítali s tím, že by se v České republice chtěli Romové usadit natrvalo a k bydlení jim poskytovali jen provizorní dřevěné nebo zděné domy, tzv. dělnické ubikace, které nebyly v dobrém technickém stavu. Mnohdy chyběl vodovod, pitná voda i kanalizace. Okna netěsnila, střechou zatékalo. V důsledku soudržnosti romských rodin přicházely brzy za romskými dělníky celé početné rodiny a další příbuzní stěhující se za prací. Tyto romské rodiny zde často získaly horší ubytovací podmínky, než měly v původních osadách na Slovensku.¹⁰⁵

Po tzv. rozptylu se bytová problematika dále prohloubila.¹⁰⁶ Některá města (např. Ostrava, Karviná) vzniklou situací Romů řešila výstavbou nových panelových sídlišť. Do těch se následně stěhovaly rodiny majoritní společnosti, čímž došlo k uvolnění jejich původních bytů. Tyto starší byty město využilo pro ubytování romského etnika.¹⁰⁷

Proces urbanizace obyvatel původních romských osad nazývá Pavelčíková „kulturním šokem“. V průmyslovém městě neznali nové technické vymoženky majoritní společnosti. Neuměli používat vodovod, splachovací toaletu, ani ústřední topení. Neznali uzamykatelné dveře, neuměli pečovat o dřevěnou podlahu. Neuměli v naprosto odlišném prostředí žít, a stalo se tak, že městské byty tzv. vybydleli.¹⁰⁸

3.5 Proměna tradičního romského řemesla

Fyzická práce činila Romy ekonomicky samostatnými.¹⁰⁹ Ještě v poválečném období vykonávali současně více druhů zaměstnání, neboť jedno tradiční řemeslo by na pokrytí výdajů rodiny nestačilo.¹¹⁰ Zaměstnání se stalo povinností, a tak kromě tradičních řemesel, vykonávali romští muži v důsledku nízké kvalifikace i zaměstnání

¹⁰⁴ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*, s.25.

¹⁰⁵ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Proměny romské komunity v průmyslovém městě*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí*, s.70-71.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž, s.77.

¹⁰⁷ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*, s.84-85.

¹⁰⁸ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.18.

¹⁰⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.99.

¹¹⁰ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.49.

stavebních či pomocných dělníků a kopáčů, ženám byla přidělena pozice pomocné síly v kuchyni nebo uklízečky.¹¹¹

Romové, vypomáhající u soukromých českých i slovenských zemědělců, byli častokrát odkázáni na hmotnou odměnu od těchto zaměstnavatelů. Zemědělci zase potřebovali pracovní sílu a zručnost Romů. Docházelo tak ke vzájemné spolupráci. V padesátých letech 20. století nastala v ČSR kolektivizace zemědělství a se vznikem jednotných zemědělských družstev zároveň zaniklo soukromé zemědělství. Romští řemeslníci již v zemědělství se svými dovednostmi a řemesly nebyli potřeba.¹¹² Zanikla vzájemná potřebnost i solidarita Romů a zemědělců.¹¹³ Ve druhé polovině 20. století měla vliv na změnu povolání také tehdejší společnost tlačící na romskou asimilaci. Řemesla spojená s nutností kočování, zanikla se zákazem kočování v šedesátých letech.¹¹⁴

Některá řemesla romské menšiny se přeci jen v nepatrné míře dochovala i do začátku devadesátých let.¹¹⁵ Mezi ta, kterými si Romové na určitých územích přivydělávali ještě na přelomu století, patřilo korytářství. Korytářství u nás však bylo provozováno pouze výjimečně na objednávku, protože pro fyzickou náročnost mladí muži dále toto řemeslo rozvíjet nechtěli. Zruční košíkáři si dále přivydělávali výrobou košů na prádlo, proutěného nábytku i dalších výrobků a těšili se oblibě a hojnému odbytu v Českých zemích i na Slovensku. Stále se našlo několik romských nadšenců vyrábějících hudební nástroje. Romští vesničtí muzikanti dále hrávali na rodinných i jiných slavnostech, a profesionálnější městští romští hudebníci hrávali v kavárnách za mzdu. V České republice bylo podle Davidové téměř v každém větším městě několik romských moderních, alespoň poloprofesionálních, skupin, obohacující naši kulturu.¹¹⁶

¹¹¹ Srov. VÍŠEK, P. *Program integrace-řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989*. In LISÁ, H. (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8, s.207.

¹¹² Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.49.

¹¹³ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.52-53.

¹¹⁴ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.92-93.

¹¹⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.49.

¹¹⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*, s.95-98.

3.6 Proměna tradiční romské rodiny

V důsledku asimilace a rozpuštění romských osad a jejich velkorodin, došlo ke změně tradiční rodiny Romů. Zanikla spoluodpovědnost rodiny za celou širší velkorodinu a došlo k osamocení rodiny ve městech.¹¹⁷

Po příchodu do měst působily romské rodiny jako zaostalé, neschopné přizpůsobit se. Na základě zjevných odlišností se stále častěji potýkaly s nepochopením, neznalostí své kultury a dostávaly se do sporů se svými majoritními sousedy. To, co romské rodiny považovaly v původních slovenských osadách za běžný způsob života, se v průmyslovém městě jevilo jako patologické. Žebrotu, mimomanželský pohlavní styk provozovaný často mezi nezletilými, drobné krádeže, ale i specifickou romskou výchovu, majoritní obyvatelstvo odsoudilo. Romové a jejich rodiny nebyli v novém prostředí přijati. Vzájemné vztahy s většinovou populací přitom byly podmínkou pro bezproblémovou integraci.¹¹⁸

Na základě rozptylu romských rodin a komunit se stalo, že někteří z nich přišly o svého vajdu, zatímco na jiném místě se jich sešlo hned několik. Každý vajda prosazoval pouze svou romskou komunitu, čímž docházelo ke střetům. Sestěhované rodiny byly natolik odlišné, že role vajdy pozbyla smysl. Romové i majorita ztratili most spojující obě odlišné kultury a těžko mezi sebou navazovali dialog. Nebyl nikdo, kdo by řešil spory mezi Romy navzájem či mezi Romy a většinovou společností. Došlo k zániku vnitřní organizace romských rodin a komunit. Obyvatelé majority začali vnímat Romské etnikum jako jednotnou skupinu. Tím utrpěla část Romů, která se novému městskému prostředí vcelku dobře přizpůsobila.¹¹⁹

¹¹⁷ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.76-77.

¹¹⁸ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Proměny romské komunity v průmyslovém městě*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí*, s.75.

¹¹⁹ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.58-60.

4 Sociální postavení Romů od roku 1989 do roku 2015

4.1 Romové po roce 1989 a státní řešení romské otázky do roku 2015

Po listopadu 1989 se Romové velmi angažovali v oblasti občanských aktivit a majoritní společnost je přijímala pozitivně. Tato situace ovšem netrvala dobu delší než jeden rok a došlo opět k tomu, že se mentalita obou kultur postupně vzájemně vzdalovala. Romové se odmítali podříditi normám majoritní společnosti, u které se navíc vůči romskému etniku začala pomalu stupňovat nesnášenlivost.¹²⁰

Sametová revoluce pro Romy však znamenala naději na nový začátek.¹²¹ Přinesla jim možnost rozvoje vlastní národní kultury. Mohly užívat romský jazyk a zakládat romské organizace.¹²² Hned následujícího roku vznikla první romská politická strana pod názvem *Romská občanská iniciativa*, bojující za romská práva.¹²³ Roku 1991 byli Romové po desítkách let vytrvalého úsilí uznáni za národnostní menšinu, což mimo jiné znamenalo i poskytnutí finančních prostředků na rozvoj romské kultury.¹²⁴ Za účelem znovuoobnovení a uchování této kultury začala vznikat sdružení (např. *Svaz romských autorů a spisovatelů*, *Kulturní svaz občanů romské národnosti*), i romské časopisy (např. *Romano Kurko*, *Kereka*, *Romano Hangos*). Do roku 1999 byl v České televizi vysílán magazín *Romale*, Radiožurnál dodnes vysílá magazín *O Roma vakeren* věnovaný Romům. Světový festival romské kultury *Khamoro* se v Praze koná každoročně již od roku 1999. Roku 1991 došlo k založení *Muzea romské kultury* v Brně, které se snaží přiblížit majoritní společnosti kulturu i historii Romů.¹²⁵ Od roku 1992 si Romové po celém světě připomínají založení IRU na I. světovém kongresu Romů, mezinárodním dnem Romů, který připadá na týž den založení (8. dubna).¹²⁶

Změna režimu Romům přinesla i řadu negativních změn. Říčan tyto změny shledává v pěti oblastech, z nichž první je nezaměstnanost. Zaměstnání již není zákonem povinné a Romové se musejí mnohonásobně více snažit, aby svou práci

¹²⁰ Srov. HOLOMEK, K. *Romská menšina v České republice*. In GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve Střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4, s.166.

¹²¹ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.22.

¹²² Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*, s.29.

¹²³ Srov. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*, s.22.

¹²⁴ Srov. KAŠPAROVÁ, I. *Politika romství - romská politika*, s.54.

¹²⁵ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s.55-56.

¹²⁶ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, 34-35.

neztratili. Ztráta zaměstnání postihla nemalou část z nich, a ti si následně začali zvykat na sociální pomoc od státu. Druhou změnou je svoboda projevu, které využívají převážně média majoritní společnosti vykreslující negativní obraz Romů. Dostupnost atraktivních škodlivin je třetí změnou, neboť snadná přístupnost návykových látek se stala mnohým Romům osudnou. Rasová nesnášenlivost není ničím novým, po listopadu 1989 však averze většinové společnosti vůči romskému etniku mnohonásobně vrostla, proto je změnou čtvrtou. Jako pátou změnu uvádí Řičan přístup politiky, jejíž členové se nechtějí v romské problematice jakkoliv angažovat z obavy, aby si majoritní obyvatelstvo nemyslelo, že jsou „na romské straně“. Ve volbách by pak po takovémto mínění neuspěli.¹²⁷

Roku 1993 vyšel v platnost zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství ČR. Romských obyvatel se dotýkal nejvíce, včetně těch, kteří se v České republice narodili, avšak jejich rodiče byli slovenského původu. Podmínky udělení českého státního občanství byly natolik přísné (např. pětiletá bezúhonnost), že lhůtu 12 měsíců pro vyřízení českého občanství mnozí Romové nestihli. Náhle se tak dostali do situace, kdy nemohli být legálně zaměstnání, neměli nárok na finanční pomoc od státu formou dávek sociální podpory a pomoci, nebyli pojištěni a čelili hrozbě soudního vystěhování na Slovensko. Situace zasáhla i romské děti, které po dovršení zletilosti opustily dětské domovy, i skupinu vězňů propuštěných z vazby. Česká republika se v důsledku zákona podrobila kritice. Podle Miklušákové o problematice zákona věděla, přesto kritiku neuznala.¹²⁸ Ještě v roce 1996, kdy došlo k novelizaci zákona, pobývalo na území ČR zhruba 10 000 obyvatel nelegálně. Neměli totiž ani slovenský pas, na jehož základě by získali alespoň trvalý pobyt.¹²⁹

Roku 2000 byla Radou EU přijata směrnice, zavádějící rovné zacházení se všemi osobami bez rozdílu rasy, která zakazuje diskriminaci v oblasti vzdělání, bydlení, zdravotnictví aj. Tato směrnice přispěla k výraznému zvýšení ochrany před diskriminací a to nejen v ČR. V září 2009 přijala ČR tzv. *Antidiskriminační zákon* č. 198/2009 Sb.¹³⁰

¹²⁷ Srov. ŘIČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*, s.30-31.

¹²⁸ Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručný nástin důsledků zákona č.40/1993 SB., o nabytí a pozbytí státního občanství ČR*. In LISÁ, H (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*, s.267-268.

¹²⁹ Srov. HOLOMEK, K. *Romská menšina v České republice*. In GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve Střední Evropě*, s.167.

¹³⁰ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.35-36.

Tento zákon v § 1 odstavce 1 garantuje rovné zacházení i zákaz diskriminace.¹³¹ Zároveň byla ve stejném roce vládou ČR vydána *Koncepce romské integrace na období 2010-2013* (dále jen *Koncepce*), jejímž ústředním cílem bylo harmonické soužití romských komunit s českou majoritní společností. Ke zlepšení vzájemných etnických vztahů měl vést rozvoj romské kultury, jazyka a lepší informovanost majoritní společnosti o romské historii. To mělo rovněž přispět i k odstranění předsudků. Koncepce se dále zaměřovala na řešení situace sociálně vyloučených Romů, jelikož tento jev prohlubuje šíření extremismu a nenapomáhá ke zlepšení vzájemných vztahů majority s romskou menšinou. Koncepce měla vést ke zkvalitnění života Romů.¹³²

Na období let 2005-2015 přijala ČR *Dekádu romské inkluze* (dále jen *Dekáda*). *Dekáda* byla mezinárodně vyhlášena pro nedodržování *Doporučení č. 1203 o Cikánech v Evropě* (dále jen *Doporučení*) z roku 1993, vydaného Parlamentním shromážděním Rady Evropy. *Doporučení* navrhovalo podporu škol romské hudby a romského jazyka, podporu muzeí s romskou kulturou, odstranění rasové diskriminace a další. Tyto návrhy měly jednotlivé státy konzultovat s Romy a na základě toho zavést podpůrné programy.¹³³ *Dekády* se zúčastnilo 12 států, jež si mezi sebou předávají zkušenosti z dobré praxe. V souvislosti s *Dekádou* přijala vláda ČR roku 2005 tzv. *Národní akční plán*. Cíle v něm obsaženy se zaměřovaly například na oblasti zaměstnanosti, vzdělání, bydlení i diskriminace. Všechny cíle se měly během těchto deseti let naplnit. Jejich průběžné naplňování bylo popsáno ve *Zprávě o stavu romské menšiny*, vydávané každý rok. Na plnění cílů se podíleli i samotní Romové.¹³⁴

V současné postmoderní společnosti nejsou Romové rozlišováni na kočovné či usazené, ale vytvořilo se dělení obdobné, odvíjející se od životní úrovně. Mluvíme o romské populaci sociálně vyloučené, o Romech, kteří nemají vážnější problémy, a o jedincích žijících bez pomoci státu. I nové členění je považováno za zavádějící.

¹³¹ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>>.

¹³² Srov. MINISTER PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Koncepce romské integrace na období 2010–2013* [online]. [cit. 2015-10-31]. Dostupné na WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepce_material.doc>, s.3-4.

¹³³ Srov. DAVIDOVÁ, E., LHOTKA, P. a VOJTOVÁ, P. *Právní postavení Romů v zemích Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-727-5, s.40.

¹³⁴ Srov. VLÁDA ČR. *Dekáda romské inkluze 2005-2015* [on-line]. [cit. 2015-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dekada-romske-inkluze/dekada-romske-inkluze-74018/>>.

Nedochází k vnímání romské problematiky jako problematiky celé společnosti, ale k zužování pouze na hledisko sociální, týkající se výhradně romské populace.¹³⁵

4.2 Romská rodina

Struktura tradiční romské rodiny se dnes pomalu rozpadá. Jednotlivé rodinné role již nejsou dány věkem či pohlavím. Postavení seniorů v rodině se zhoršuje. Mladá generace nevyhledává moudrých rad starých lidí, kteří již neplní funkci vůdce rodiny. Vůdcovství je přebíráno tím, kdo je zdrojem rodinných finančních příjmů.¹³⁶ Proměnila se i role romské ženy. Žena se stává ekonomicky nezávislou, což podpořilo vzrůst jejího rodinného postavení. Muž buď dojíždí několik kilometrů za prací, nebo pobírá finanční pomoc od státu. V takovém případě od něho romská žena očekává pomoc s domácností a větší angažovanost při výchově dětí.¹³⁷

Rodina a děti zůstávají i nadále nejvyšší hodnotou. I přes to, že majoritní společnosti se mohou romské děti jevit jako zanedbané či nevychované, romští rodiče mají na situaci názor odlišný. Veškerá činnost rodiny se zaměřuje na saturaci potřeb a blaho dítěte. Vše se ale odvíjí od finanční situace. Proto především v období vyplácení mzdy nebo dávek státní sociální podpory jsou děti zahlcovány dárky a sladkostmi. S touto skutečností souvisí pro romskou mentalitu typická nehospodárnost a orientace na přítomnost. Nedostatek financí se odráží i ve způsobu odívání. Oděv je pro Romy důležitou známkou, znázorňující úroveň rodiny, avšak převážně v chudých rodinách se na jeho údržbu příliš nedbá.¹³⁸

Z výzkumu Grantové agentury ČR č. 403/07/0336 – s názvem *Kvalita života, střední a zdravá délka života z aspektu determinant zdraví u romského obyvatelstva v České republice* (průběh výzkumu 2007-2008¹³⁹) vyplývá, že v současné době

¹³⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Sociální, etnické a demografické charakteristiky Romů*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice.*, s.36-37.

¹³⁶ Srov. MATULAY, S. a kol. *Změny v postavení mužů a žen, dětí, mládeže a starších lidí v rámci zkoumaných rodin romské minority*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*, s.68.

¹³⁷ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.81-82.

¹³⁸ Srov. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*. In SIROVÁTKA, T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*, s.142.

¹³⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. a kol. *Úvod a východiska*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*, s.13.

v romské rodině klesá počet narozených dětí a zvyšuje se věk romských prvorodiček. Podle Uherka a Davidové se tak romské rodiny pomalu přibližují rodinám majoritního obyvatelstva. Romové jsou více otevřeni institucím většinové společnosti, ale kromě mateřských a základních škol či nízkoprahových zařízení, pronikají Romové i do institucí jako jsou herny, nebo institucí nabízejících zdánlivě výhodné půjčky. Rodina má sice stále vysokou hodnotu, avšak rozšířená rodina se již nevyznačuje extrémně vysokou mírou solidarity, a její funkce se zdatelně oslabila. I to je důvod, proč dnes velké procento romských dětí vyrůstá v zařízeních náhradní rodinné péče.¹⁴⁰

4.3 Sociální exkluze

Sociální vyloučení (exkluze) je Prokešovou definováno jako „proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku.“¹⁴¹ Koncept sociální exkluze byl poprvé použit v sedmdesátých letech 20. století ve Francii pro obyvatele, kteří neměli přístup k pracovním příležitostem ani k pomoci státní sociální podpory.¹⁴² Dle Moravce nahradil tento koncept v západoevropských státech pojem chudoba. Ten totiž poukazoval pouze na nedostatek finančních prostředků, zatímco sociální exkluze zohledňuje i uspokojování potřeb v oblasti sociálních vztahů.¹⁴³

K sociálnímu vyloučení patří např. nezaměstnanost, nízké příjmy a chudoba, nízké vzdělání, i špatný zdravotní stav.¹⁴⁴ Míra sociálního vyloučení je různá, ale obecně platí, že nejvíce jsou zasaženi obyvatelé sociálně vyloučených lokalit, kde se objevuje kriminalita, prostituce, užívání návykových látek a jiné sociálně-patologické jevy.¹⁴⁵ Vyloučený jedinec cítí bezmocnost, mění své hodnoty a nemá důvěru v systémy

¹⁴⁰ Srov. UHEREK, Z., DAVIDOVÁ, E. *Romská rodina a současné trendy soužití*. In DAVIDOVÁ, E a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*, s.62-63.

¹⁴¹ PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.80.

¹⁴² Srov. Tamtéž, s.80.

¹⁴³ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.13.

¹⁴⁴ Srov. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*. In SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*, s.141.

¹⁴⁵ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*, s.13.

a instituce společnosti. Dochází k bariérám mezi vyloučenými členy a ostatní společnosti.¹⁴⁶

Již od příchodu do Evropy (12.-13. stol. území Střední Evropy, počátek 15. stol. příchod do Českých zemí¹⁴⁷) byli Romové majoritním obyvatelstvem marginalizováni, tedy odsunuti na okraj společnosti.¹⁴⁸ Marginalizace či úplné sociální vyloučení nastávalo ve středověku jako sankce za porušení morálních nebo právních norem. Ale vztahovala se i na jedince bez zaměstnání a trvalé příslušnosti k obci. Sociální exkluze pak probíhala ve dvou podobách. V první podobě šlo o upření práva na život (usmrcení), podoba druhá znamenala upření práva „pouze“ na život společenský, tedy postavení jedince mimo zákon. Došlo ke stigmatizaci jedince (např. uříznuté ucho, rolničky) a ztrátě jeho právní ochrany.¹⁴⁹

Dnes má pojem sociální vyloučení odlišné formy.¹⁵⁰ První a zároveň nejvýznamnější je vyloučení ekonomické. Právě to se na exkluzi nejvíce podílí. Je v podstatě způsobeno vyloučením z trhu práce – nezaměstnaností. Nezaměstnanost bývá prvotním předpokladem dalších sociálních problémů. Druhou podstatnou formou je exkluze kulturní a sociální. Takto vyloučení jedinci nedisponují kulturním ani sociálním kapitálem, přičemž kulturním kapitálem je rozuměn předpoklad k získání sociálního statusu. Tímto předpokladem může být například vzdělání, kdy s poklesem míry vzdělanostní úrovně klesá i možnost vyššího sociálního statusu. Sociálním kapitálem je chápána síť kontaktů, odvíjející se od množství osob, s nimiž se jedinec zná. Tyto kontakty pak mohou být využity ve prospěch například při hledání zaměstnání. Dále může být jedinec ze společnosti vyloučen i politicky, což znázorňuje nepodílení se na demokratických procesech společnosti, ale i vyloučení z politických práv. Čtvrtá oblast, tedy vyloučení prostorové, znamená, že bydliště je vzdáleno od ostatního obyvatelstva, v oblasti, kde je nedostatek pracovních příležitostí i vyšší výskyt kriminality z důvodu nízké sociální kontroly. Prostorově vyloučený jedinec nemá dostatečný přístup ke službám a na základě svého bydliště je stigmatizován.

¹⁴⁶ Srov. MAREŠ, P. *Marginalizace, sociální vyloučení*. In SIROVÁTKA, T. (eds.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2791-6, s.21.

¹⁴⁷ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.30.

¹⁴⁸ Srov. FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit*, s.21.

¹⁴⁹ Srov. MAREŠ, P. *Marginalizace, sociální vyloučení*. In SIROVÁTKA, T. (eds.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s.10-13.

¹⁵⁰ Srov. Tamtéž, s.14.

Stigmatizace a diskriminace pak představuje exkluzi symbolickou, kdy dochází k šíření negativních předsudků.¹⁵¹

Mezi tři základní příčiny sociální exkluze Romů v ČR řadíme vnější vlivy (např. bytová politika, politika zaměstnanosti, legislativní úprava i činnost jednotlivých úřadů). Druhou, nejméně známou příčinou je adaptace na tyto vnější vlivy. A třetí, většinovou společností nejdiskutovanější je pak příčina mentality jedinců i rodin.¹⁵² To v souvislosti s romským etnikem nevyklučuje ani Prokešová a říká, že prvotní příčinou jsou právě Romové a jejich přístup k výchově a legislativě majoritního obyvatelstva.¹⁵³

4.4 Sociálně vyloučené lokality

Sociálně vyloučená lokalita (SVL) je prostorově vymezené a mnohdy izolované území, které obývají sociálně vyloučení obyvatelé, nejčastěji Romové. Širokou veřejností jsou tyto lokality označovány jako ghetta.¹⁵⁴

Ke znevýhodnění romské populace v oblasti přístupu k bydlení dochází zpravidla ze tří hlavních důvodů. Může se jednat o nezaměstnanost spojenou se závislostí na státní sociální podpoře a tedy nízký zdroj finančních prostředků. Dále se zde může projevit odlišný způsob života, spojený s nepřipraveností na samostatné bydlení. Přidružuje se i faktor vnějších znaků neboli příslušnost k vlastnímu etniku.¹⁵⁵

Do začátku devadesátých let minulého století žili Romové v ČR většinou ve státních či družstevních bytech, přidělených na základě pořadníků národním výborem či továrnou, pro niž daní Romové pracovali.¹⁵⁶ Po roce 1990 začalo docházet k restitucím domů, v nichž mělo romské etnikum pronajaté stání byty, do rukou původních majitelů. Jiné domy byly přiděleny obcím, z nichž některé obce tyto domy

¹⁵¹ Srov. TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.310-313.

¹⁵² Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.55-57.

¹⁵³ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.81.

¹⁵⁴ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.21.

¹⁵⁵ Srov. PELÍŠKOVÁ, V. *Bydlení Romů v České republice*. In VÍŠEK, Petr (ed.). *Romové: bydlení, soužití*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6, s.15-16.

¹⁵⁶ Srov. DAVIDVÁ, E. *K bydlení Romů v uplynulém půlstoletí*. In VÍŠEK, Petr (ed.). *Romové: bydlení, soužití*, s.13-14.

i s nájemníky odprodaly. Řada nových majitelů domů následně své nájemníky vystěhovala.¹⁵⁷ V současné době je obecních bytů velký nedostatek. Byty jsou stále přidělovány pořadníkovým systémem nebo častěji tzv. volnou soutěží. Soutěž vyhrává ten, kdo obci nabídne nejvyšší kauci na nájem.¹⁵⁸

Na základě velmi nízkého sociálního postavení si málokterí Romové mohou zajistit bydlení ve vlastním bytě, případně domě. Spolehnout se tak musejí pouze na byty přidělené od města nebo si byt pronajmout od vlastníka. Nezřídka se Romové dostávají, ať už vlivem vlastního přičinění anebo vnějších okolností, do situace zadlužení a chudoby. To může vyvrcholit až v soudní vystěhování z bytu a následný kolotoč, ze kterého lze těžko vystoupit.¹⁵⁹

Pro osoby neplaticí nájem nechávala dříve některá města stavět tzv. holobyty (např. sídliště Chanov v Mostě postavené v sedmdesátých letech 20. století¹⁶⁰). Ty se nacházely na periferiích měst, neboť majoritní obyvatelstvo odmítalo bydlet v blízkosti těchto bytů nízké kategorie, jejichž nejčastějšími obyvateli jsou početné romské rodiny.¹⁶¹ Stěhováním osob s nejnižšími příjmy do předem vyhrazených míst napomáhají samosprávy obcí ke vzniku SVL, nazývaných též jako bydlení pro nepřizpůsobivé. Avšak některé z rodin se nepřizpůsobivými stávají až v tomto druhu ubytování, ve kterém není výjimkou, že poplatky za nájem a energie jsou vyšší než v běžném podnájmu. Vodoměry jsou společné a topení bývá na elektřinu. Proto ubytovny pro neplatiče nazývá Moravec továrnami na neplatiče.¹⁶²

V sociálně vyloučené lokalitě pak poskytuje obec náhradní ubytování v případě, kdy je původní byt jedince/rodiny označen za neobyvatelný. Nebo tomu tak bylo z důvodu nařízení náhradního ubytování soudem v průběhu procesu o vystěhování

¹⁵⁷ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romové v rámci národnostní struktury a specifika etnika ve vývojových změnách*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012*, s.13.

¹⁵⁸ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.28-29.

¹⁵⁹ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.108-109.

¹⁶⁰ Srov. HAUŠILD, J. *Kořeny chanovských problémů*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí*, s.81.

¹⁶¹ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.108-109.

¹⁶² Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.30-31.

neplaticího nájemníka.¹⁶³ Toto nařízení se nevztahovalo pouze na obce, ale týkalo se i soukromých pronajímatelů, což mělo v praxi vliv na rozhodnutí majitele bytu, zda rodině, u níž hrozí neplacení nájemného, byt pronajme. Soudní proces vystěhování trval řadu let, po kterou nebyl pronajímateli nájem hrazen.¹⁶⁴ Novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., platným od 1. ledna 2014, došlo ke zrušení povinnosti zajištění náhradního ubytování pro neplatiče. Podle § 2291 odstavce 1 a 2, má pronajímatel právo předložit nájemci výpověď z nájmu bez výpovědní lhůty, pakliže došlo k porušení nájemní povinnosti zvláště závažným způsobem, jako je například neuhrazení nájmu ve výši tří měsíců.¹⁶⁵

Na vznik vyloučených enkláv nemají vliv pouze samosprávy obcí. Ne každý Rom získá nájem tam, kde by si přál, neboť nedisponuje finančními prostředky na zaplacení předem dané kauce. Romské rodiny se stěhují za příbuznými, nebo za levnějším ubytováním a v této souvislosti následně majoritní obyvatelstvo migruje z těchto převážně „romských oblastí“, protože odmítá bydlet v těsném sousedství s Romy.¹⁶⁶ V bytech Romů často dochází k oslavám a setkání s přáteli až do pozdních večerních hodin. Hlasitá hudba či hádky nejsou výjimkou. Navíc byty Romské menšiny bývají mnohdy přeplněné. To vše vede ke vzájemným etnickým sporům a narušuje sousedské vztahy.¹⁶⁷

V roce 2006 proběhla *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit*, provedená GAC spol. s r.o, ze které vyplývá, že na území ČR se v této době nacházelo 330 těchto lokalit. Výzkum uvádí i zjištění, že jeden z největších problémů obyvatel SVL je zadluženost, která s sebou nese překážku integrace romského obyvatelstva do majoritní společnosti.¹⁶⁸ V roce 2015 uskutečnila tatáž organizace nový výzkum, který přinesl zjištění, že počet SVL se v komparaci s rokem 2006 zdvojnásobil a to na 606 sociálně vyloučených lokalit. Přibýlo ovšem také míst, ve kterých romská

¹⁶³ Srov. RADOSTNÝ, L., RŮŽIČKA, M. *Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.265.

¹⁶⁴ Srov. HULOVÁ, K., STEINER, J. *Romové na trhu práce*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.98-99.

¹⁶⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online]. Dostupné na WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/cast4h2d2.aspx#cast4h2d2o3>>.

¹⁶⁶ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.29-30.

¹⁶⁷ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*, s.82.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s.81-82.

menšina netvořila převážnou část z obyvatel. Počet osob žijících v těchto oblastech se odhaduje až na 115 000.¹⁶⁹

4.5 Chudoba

Chudoba označuje stav, kdy příjem lidí a jejich „zdroje jsou do té míry nedostatečné, že jim neumožňují dosáhnout životní úrovně, která je považována ve společnosti za přijatelnou.“¹⁷⁰ Je to však i čistě subjektivní pocit, který má v České republice zhruba jedna třetina obyvatel.¹⁷¹

Nízká životní úroveň, pramenící z chudoby, vede k diskriminaci na trhu práce, i v oblastech bydlení a vzdělání. Odchýlení se od standardu společnosti vede k deprivaci, ale i k přizpůsobení se pocitům zoufalství a beznaděje. To vystihuje termín Oskara Lewise „kultura chudoby“ (koncept, obsažen v jeho studii *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*, z roku 1959¹⁷²). Tento americký antropolog pojmem poukazuje na rozdílné životní podmínky různých vrstev společnosti. Mechanismem vypořádání se nejnižší vrstvy obyvatel s chudobou se stává adaptace a následné vytvoření životního způsobu, který se pro tyto jedince stává kulturou. Kultura chudoby je následně mezigeneračně předávána.¹⁷³

Lewis také formuloval podmínky vzniku kultury chudoby, jimiž mohou být společenské vlivy jako konzumní způsob života a hromadění majetku vyšší společenské vrstvy obyvatelstva, ale i vysoká míra nezaměstnanosti.¹⁷⁴ Chudoba a následná adaptace na tento stav, je úzce spojena i se zadlužením na jehož zjevnou příčinu není snadné poukázat. Příčin je celá řada, vzájemně se propojují a mnohdy nelze říci, která z nich byla prvotní. Podle Niederleho je častým spouštěčem neuhrazení finanční částky

¹⁶⁹ Srov. ČADA, K. (ed.). *Analyza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. GAC spol. s r.o., Praha: květen, 2015. [cit. 2016-02-22]. Dostupné na WWW:<http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf>, s.8-9.

¹⁷⁰ Srov. MPSV. *Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*. 2012 [online]. Květen, 2012 [cit. 2016-11-18]. Dostupné na WWW:<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf>, s.8.

¹⁷¹ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.93.

¹⁷² Srov. TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.290.

¹⁷³ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.92-93.

¹⁷⁴ Srov. TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.291.

spojené s nájemným a dalšími službami (např. elektřina, voda).¹⁷⁵ U romské menšiny to byl především v minulosti častý jev, který je možno vysledovat z dřívějšího způsobu bydlení. V domech, které si Romové v osadách sami postavili, neměli elektřinu, vodu, plyn ani jiné podobné výdobytky, se kterými se v průmyslových městech setkali. Ve městě jim chybělo právní povědomí spojené s hrazením poplatků za bydlení.¹⁷⁶ Do situace zadlužení se jedinec i rodina může snadno dostat i půjčkou od tzv. úžerníků, neboli lichvářů. Úžerníci jsou fyzické osoby, půjčující peníze s úrokem i 100 procent měsíčně a vymáhající dlužnou částku násilím. I absence finanční gramotnosti se může stát příčinou, proč se lidé dostávají do pasti zadlužení a chudoby. Příčina zadlužení spojená s pozbytím českého občanství je dnes ve většině případů překonána, ovšem další příčiny se stále objevují.¹⁷⁷

V dřívějších dobách fungovala v široké romské rodině solidarita. Pokud část rodiny neměla dostatek financí na obstarání obživy, vypomohli příbuzní. Proto Raichová hovoří o širší romské rodině jako o ekonomické a sociální záchytné síti, na kterou se jednotliví členové rodiny mohli spolehnout.¹⁷⁸ Dnes plní funkci záchrané sociální sítě většinou jen stát, na jehož dávkách v nezaměstnanosti a státní sociální podpory je dnes značná část romského etnika závislá.¹⁷⁹

4.6 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost postihuje velkou část romského obyvatelstva. Svůj zdroj obživy ztratili po roce 1990, kdy došlo k poklesu nabídek práce pro nekvalifikované dělníky a zároveň vznikl systém dávek sociální pomoci, jehož výše byla podobná měsíčnímu příjmu z nekvalifikovaného zaměstnání.¹⁸⁰ Práce již nebyla státem zajišťována

¹⁷⁵ Srov. NIEDERLE, P. *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*, s.110-114.

¹⁷⁶ Srov. DAVIDVÁ, E. *K bydlení Romů v uplynulém půlstoletí*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové: bydlení, soužití*, s.12.

¹⁷⁷ Srov. NIEDERLE, P. *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*, s.112-113.

¹⁷⁸ Srov. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.76.

¹⁷⁹ Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.88.

¹⁸⁰ Srov. SIROVÁTKA, T. *Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi* [online]. Sociální studia, Brno: FSS MU, 2003, roč. 3, č. 10, ISSN 1212-365X. [cit. 2015-11-02]. Dostupné na WWW:<<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305104512.pdf>>, s.17.

a nezaměstnanost se přestala klasifikovat jako stav příživnictví. Období první poloviny devadesátých let je prvopočátkem nezaměstnanosti většiny obyvatel dnešních SVL.¹⁸¹

Údaje o počtu nezaměstnaných romských obyvatel jsou jen těžce zjistitelné, neboť evidence etnické příslušnosti uchazečů o zaměstnání registrovaných na Úřadu práce není vedena. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* provedl v roce 2002 ve 170ti českých a moravských městech výzkum s názvem *Romská minorita a postupy integrace*. Z výzkumu vyplývá, že nezaměstnanost Romů se v jednotlivých městech pohybuje v rozmezí od 50 do 100 procent.¹⁸²

Faktory vedoucí k nezaměstnanosti romského etnika:

- a) Velmi nízká kvalifikace – Tato kvalifikace není v současné době žádoucí. Pracovních pozic nevyžadující kvalifikaci stále ubývá, a často jsou obsazena dělníky ze zahraničí (např. Ukrajinci, Slováci) jež mají lepší pracovní morálku.¹⁸³
- b) Systém sociálního zabezpečení – Dávky sociální podpory se staly pro početné rodiny výhodnější, než finanční příjem ze zaměstnání.¹⁸⁴ Dokonce i čtyřčlenná rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi dosahuje vyššího životního minima, než by byla čistá měsíční mzda jednoho z rodičů, pracujícího na pozici nevyžadující kvalifikaci.¹⁸⁵
- c) Doprava do zaměstnání – Doprava je problematická především v sociálně vyloučených lokalitách, které se často nacházejí na periferiích měst. Horší či žádné autobusové spojení v okolí SVL komplikuje jejím obyvatelům pohodlný a rychlý přesun do institucí i potenciálního zaměstnání.¹⁸⁶

¹⁸¹ Srov. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. GAC spol. s r.o., Praha: srpen, 2006. [cit. 2016-02-25]. Dostupné na WWW: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>, s.41-42.

¹⁸² Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. *Romská minorita a postupy integrace: Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha: 2002, ISBN 80-7338-008-0. [cit. 2015-11-04] Dostupné na WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/281.pdf>>, s.28.

¹⁸³ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*, s.36-37.

¹⁸⁴ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s.111.

¹⁸⁵ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.43.

¹⁸⁶ Srov. RADOSTNÝ, L., RŮŽIČKA, M. *Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.276.

- d) Diskriminace – Diskriminace ze strany zaměstnavatele, z důvodu příslušnosti k určitému etniku.¹⁸⁷ V roce 2004 provedli Radostný a Růžička terénní výzkum ve vyloučené lokalitě Masokombinát v Kladně.¹⁸⁸ Obyvatelé lokality shodně uvedli vlastní zkušenost, kdy jim při prvotním telefonickém kontaktu zaměstnavatel pracovní místo přislíbil, ale při následné osobní schůzce již nejevil o romského uchazeče zájem.¹⁸⁹ Závěrečná Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014 uvádí k etnické diskriminaci i vliv předsudků majoritní společnosti, způsobující negativní mínění o Romech jako o nespolehlivých a neochotných pracovat.¹⁹⁰
- e) Samotná nezaměstnanost – I samotná nezaměstnanost se stává závažným důvodem další nezaměstnanosti. Po určité době se člověk bez zaměstnání na tuto svou roli adaptuje, ztrácí schopnost pravidelně docházet do zaměstnání, a v pozici nezaměstnaného setrvává.¹⁹¹ Je izolován a odcizen od společnosti, má pocit, že do ní nepatří. Mění své preferované hodnoty a strategie a stává se závislý na dávkách státní sociální podpory.¹⁹²

Vlivem výše zmíněných důvodů nezaměstnanosti Romů, rezignovali někteří z nich na formální trh práce, a hledají své uplatnění na trhu neformálním – ilegálním.¹⁹³ Ilegální práce („*jakákoliv placená činnost, která je zákonná, pokud jde o její povahu, avšak není ohlášená orgánům veřejné moci, s přihlédnutím k rozdílům v systémech regulace členských států*“¹⁹⁴) však představuje riziko nevyplacení sjednané finanční odměny od zaměstnavatele, neboť dohoda mezi smluvními stranami je pouze ústní. Do oblasti této činnosti spadají pomocné práce jednorázové, které předpokládají pracovně-právní vztah zaměstnanec-zaměstnavatel (úklidové práce, demoliční práce),

¹⁸⁷ Srov. RADOSTNÝ, L., RŮŽIČKA, M. *Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.275.

¹⁸⁸ Srov. RADOSTNÝ, L., RŮŽIČKA, M. *Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučené lokality*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.201.

¹⁸⁹ Srov. RADOSTNÝ, L., RŮŽIČKA, M. *Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.275.

¹⁹⁰ Srov. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014* [online], s.64.

¹⁹¹ Srov. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.42.

¹⁹² Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.105.

¹⁹³ Srov. SIROVÁTKA, T. *Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi* [online], s.17.

¹⁹⁴ Srov. EVROPSKÁ KOMISE, tisková zpráva. *Komise navrhuje novou platformu pro předcházení nehlášené práci a odrazování od ní* [online]. Rev. 22-10-2015. [cit. 2015-11-02]. Dostupné na WWW: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-387_cs.htm>.

ale mohou to být i práce dlouhodobé, pro které se jednotlivec rozhodne na základě aktuální poptávky v okolí (malování, pletení košíků, provozování hudby na zábavách). Kromě utajovaného přivýdělku pobírají tito jedinci velmi často také sociální dávky.¹⁹⁵

Ilegální práce se stala pro romské obyvatelstvo v mnohém výhodnější. Nejenže se běžná práce v nekvalifikovaných profesích oproti pobírání dávek státní sociální podpory početnější rodině nevyplatí, ale k těmto dávkám je ilegální práce další zdroj financí, který navyšuje měsíční příjem rodiny. Výplata z odvedené práce bývá vyplácena každý den. Tento častější příjem peněz je pro rodinu příznivější, než výplata jednou za měsíc. Také lichváři v důsledku ilegální práce dlužníků nemají možnost zjistit skutečný finanční příjem rodiny. Výhodou „práce načerno“ je i upevňování sociálních sítí, tvořených rodinou, sousedy a přáteli. Tyto sociální sítě umožňují Romům nalézt příležitostné ilegální zaměstnání v prostředí místních part, tvořených právě na základě sociálních sítí a setrvávat tak ve svém sociálním prostředí po celou pracovní dobu.¹⁹⁶

Ilegální práce se stala životní strategií pro získávání prostředků k obživě. Podobným alternativním nástrojem se stalo opakované zadlužování i závislost na sociálních dávkách. S těmito fenomény se pojí především nízká hodnota vzdělání a orientace na to, co je tady a teď. Tyto vzorce chování jsou následně mezigeneračně předávány. Pro romské děti vyrůstající v SVL se tak dnes stala nezaměstnanost standardem, jelikož nedostaly příležitost vybudovat si pracovní návyky.¹⁹⁷ Finanční pomoc od státu se pro ně stala strategií běžnou, akceptovatelnou a s hledáním zaměstnání v dospělosti nepočítají.¹⁹⁸

Důsledky nezaměstnanosti Romů rozděluje Říčan na přímé a nepřímé. Oba mají dopad na celou společnost. Důsledky přímé poškozují jednotlivce i jeho rodinu, jejíž životní úroveň klesá., zároveň mají vliv na organizace, které nedostávají zapláceno za Romům poskytované ubytování a energie. Závažnější jsou důsledky nepřímé, ty vedou k zahálce, žebrotě, a kriminalitě. Tím se vzájemné vztahy romské minority s majoritou zhoršují a stávající předsudky vůči Romům se upevňují.¹⁹⁹ Obava ilegálních dělníků ze sankcí, které by plynuly z odhalení takovéto činnosti, je veliká. Liší

¹⁹⁵ Srov. HAJSKÁ, M., PODUŠKA, O. *Práce na černo jako forma adaptace na sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.136-140.

¹⁹⁶ Srov. Tamtéž, s.142-145.

¹⁹⁷ Srov. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online], s.42.

¹⁹⁸ Srov. HAJSKÁ, M., Poduška, O. *Práce na černo jako forma adaptace na sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.137-138.

¹⁹⁹ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*, s.37.

se ale mírou angažovanosti místních úřadů na odhalení těchto osob, přivydělávajících si na ilegálním trhu práce.²⁰⁰

Nezaměstnaný Rom se musí potýkat s interpersonální osamělostí, jelikož je izolován a to především od obyvatel majoritních. Právě na pracovišti docházelo dříve k četným kontaktům mezi Romy a většinovou populací. Bez ohledu na pracovní pozici tvořili vzájemně kolegiální vztah a někteří udržovali i přátelské vztahy mimo zaměstnání. Od změny režimu, kdy se postupně stávala nezaměstnanost Romů standardem, již k těmto vztahům nedochází.²⁰¹

Ve 21. století, v období fungování tržní ekonomiky, se již Romové tradičními způsoby svého řemesla nemohou uživit a musejí tak zpravidla vykonávat stejné řemeslo jako majoritní obyvatelstvo či být dokonce od většinové společnosti zaměstnání.²⁰² Oživení tradičního romského řemesla by mohlo podle Davidové přispět k identifikaci mladých Romů se svým romstvím, k prohloubení hrdosti ke svým předkům a také ke změně postoje neromské společnosti k romskému etniku.²⁰³

²⁰⁰ Srov. HAJSKÁ, M., Poduška, O. *Práce na černo jako forma adaptace na sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.), *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*, s.144.

²⁰¹ Srov. SAMKOVÁ-VESELÁ, K. *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Vyd. 1. Praha: BLINKR, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9, s.41.

²⁰² Srov. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*, s.104.

²⁰³ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*, s.49.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vlivem majoritní společnosti na romskou populaci v minulosti a dnes. Jako cíl práce jsem si zvolila poukázat na tento vliv prostřednictvím proměny způsobu života Romů v období posledních 70ti let.

Při psaní bakalářské práce jsem zjistila, že ačkoliv mnohé romské obyvatele, kromě antropologických znaků, spojuje také podobné sociální postavení, nejsou homogenním společenstvím. Přesto dodnes není výjimkou, že jsou většinovou společností jako homogenní celek posuzováni. Tato skutečnost se odráží na řešení situace romské menšiny i na vzájemném vztahu Romů s ostatními obyvateli.

Po druhé světové válce přišlo do České republiky velké množství Romů ze Slovenska, jejichž životní způsob se zdatelně odlišoval od způsobu života české majoritní společnosti. Majoritní obyvatelstvo považovalo romský způsob života za zaostalý a patologický, proto uznalo, že je nutné Romy asimilovat a potlačit tak stávající problematiku. V následujících letech došlo k vydání několika zákonů, směřujících přímo na Romské obyvatele. Došlo k povinnému usazení kočovníků a jejich stěhování do panelových městských sídlišť i k rozptylu soudrzných romských rodin, které tak přišly o svou vzájemnou pomoc i o vajdu, prostředníka, jenž je spojoval s majoritou. O tom, že se Romové nechtějí vzdát své romské mentality, svědčil Svaz Cikánů-Romů, jehož členové se vyslovili pro bezkonfliktní soužití s českými obyvateli, avšak asimilaci striktně odmítli. Domnívám se, že nelze ze dne na den popřít svou kulturu, zanechat svého dosavadního způsobu života a ztotožnit se s kulturou a mentalitou naprosto odlišnou, jen z důvodu, že si to tato kultura žádá. Od konce sedmdesátých let sice došlo ke zmírnění tlaku na romskou asimilaci, ovšem potlačení romské kultury i hodnot, zabráněno nebylo. Z informací, které jsem ve své bakalářské práci zjistila, nemohu období let 1945-1989 hodnotit pouze jako negativní, jelikož v této době nastal velký sociální vzestup Romů, romské děti navštěvovaly základní školu a jejich rodiče měli zaměstnání. Je však třeba vzít v potaz, že byl zlikvidován tradiční způsob života Romů a to proti jejich svobodné vůli.

Od změny politického systému roku 1989 začalo docházet k postupnému sociálnímu úpadku romských obyvatel. Řada z nich přišla o své zaměstnání a roku 1993 i o sociální dávky. Vztahy mezi romskou menšinou a českou majoritou nebyly dobré, prohlubovaly se předsudky, že Romové nechtějí pracovat a neplatí nájem. Romové byli

chudí, mnohdy zadlužení, vlastníci nechtěli Romům pronajímat byty a jako jediné řešení se jevilo vystěhování Romů do SVL na periferiích měst. Možnost návratu ze SVL byla mizivá, neboť možnost zvýšení finančního rozpočtu rodiny nalezením zaměstnání je v této oblasti komplikovaná a navíc spojená s dalšími náklady za dopravu do případného zaměstnání. Chudoba a sociální vyloučení romských obyvatel se zhoršovalo, ve velké míře se začaly projevovat sociálně patologické jevy. Životní způsob a vzorce chování jsou mezigeneračně předávány a vzhledem k početnosti romských rodin, dochází k neustálému nárůstu sociálně vyloučených obyvatel.

Přes skutečnost, že vliv majoritního obyvatelstva při změně romského způsobu života se jeví jako zásadní, nelze s určitostí říci, že současný způsob života Romů zapříčinila pouze majorita. Specifická romská mentalita je odlišná od mentality české, právě zde je častý zdroj konfliktů obou kultur a ne příliš pozitivních vzájemných vztahů. I když je negativní obraz Romů často zveličován, není zcela neoprávněný. Romové bývají ve společnosti více členů rodiny hluční, slovník hanlivých slov si osvojují děti již v útlém věku, své finanční zdroje si občas obohacují krádežemi, a jejich zevnějšek nepůsobí příliš upraveným dojmem. Nejen to jsou možné důvody, proč majoritní obyvatelstvo mnohdy nechce přijmout romské spoluobčany za své sousedy nebo kolegy a snaží se je vytlačit do míst, kde “nebudou vidět”.

Tato bakalářská práce pojednávala nejen o změně způsobu života Romů vlivem majoritní společnosti, ale také ve stručnosti charakterizovala romské obyvatelstvo. Základní informace o tom, kdo jsou Romové, stejně jako znalost kultury, zvyků a hodnot Romů, či povědomí o genezi dnešního sociálního postavení této menšiny, považují pro práci sociálního pracovníka za důležité. Domnívám se, že pokud bude sociální pracovník nahlížet na romské obyvatele s předsudky a vnímat Romy jako homogenní celek, bude jeho práce s romskými klienty tímto smýšlením poznamenána. Početně tvoří Romové většinu klientů sociálních pracovníků a sociální pracovníci svým jednáním a cennými radami tuto menšinu značně ovlivňují, proto si myslím, že pokračováním mé bakalářské práce by mohl být výzkum, tentokrát na téma *vliv sociálního pracovníka na romskou minoritu*.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace:

1. COHN, W. *Cikáni*. Vyd. 1. Přeložil Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-008-7.
2. ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
3. DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.
4. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990 : Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0.
5. DAVIDOVÁ, E., LHOTKA, P. a VOJTOVÁ, P. *Právní postavení Romů v zemích Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-727-5.
6. DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. ISBN 978-80-86729-98-5.
7. FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti : (kvalitativní studie)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1.
8. GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve Střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4
9. HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy : (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x.
10. HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8

11. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.
12. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. 4. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6.
13. JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.
14. JAKOUBEK, M. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0.
15. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
16. KALEJA, M. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6.
17. KAŠPAROVÁ, I. *Politika romství - romská politika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. ISBN 978-80-7419-157-2.
18. LISÁ, H. (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.
19. MANN, A. B. *Romský dějepis*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
20. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.
21. PAVELČÍKOVÁ, N., TÁBORSKÝ, J. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3.
22. PROKEŠOVÁ, M. *Romové, otázky a hledání odpovědí*. Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 2010. ISBN 978-80-7329-249-2.

23. RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*. Vyd. 1. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, ISBN 80-902476-9-5.
24. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
25. SAMKOVÁ-VESELÁ, K. *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Vyd. 1. Praha: BLINKR, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9.
26. SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-210-3455-6.
27. SIROVÁTKA, T. (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2791-6.
28. ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
29. VÍŠEK, P. (ed.). *Romové: bydlení, soužití*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6.
30. VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7.

Příspěvky z tištěných sborníků:

1. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7, s.5-29.
2. BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M. *Příbuzenství v romské osadě*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy : (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x, s.9-64.

3. DAVIDOVÁ, E. *K bydlení Romů v uplynulém půlstoletí*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové: bydlení, soužití*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6, s.8-14.
4. DAVIDOVÁ, E. a kol. *Úvod a východiska*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.11-14.
5. DAVIDOVÁ, E., MATULAY, S. *Současné změny v postavení a roli ženy, muže, mládeže a starších lidí v rámci romské komunity a rodiny: Úvod*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.65-67.
6. DAVIDOVÁ, E. *Sociální, etnické a demografické charakteristiky Romů*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.34-52.
7. DAVIDOVÁ, E. *Romská rodina-sociodemografická struktura a funkce, mezigenerační změny*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. ISBN 978-80-86729-98-5. s.39-47.
8. DAVIDOVÁ, E. *Romové v rámci národnostní struktury a specifika etnika ve vývojových změnách*. In DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. ISBN 978-80-86729-98-5. s.5-16.
9. DAVIDOVÁ, E. *Poválečný vývoj a osud Romů v letech 1945-1989*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6, s.67-76.
10. DAVIDOVÁ, E. *Změny v hmotné kultuře Romů-bydlení a strava*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6, s.79-89.

11. DAVIDOVÁ, E. *Romská řemesla a způsob obživy*. In ČERNÁ, M. a kol. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6, s.91-99.
12. HAJSKÁ, M., Poduška, O. *Práce na černo jako forma adaptace na sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.136-155.
13. HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice*. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s.127-143.
14. HAUŠILD, J. *Kořeny chanovských problémů*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9, s.81-93.
15. HOLOMEK, K. *Romská menšina v České republice*. In GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve Střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4, s.153-171.
16. HULOVÁ, K., STEINER, J. *Romové na trhu práce*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.91-135.
17. LANGHAMROVÁ, J., FIALA, T. *Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9, s.94-122.
18. KRIŠTOF, R. *Nezamýšlené důsledky podpory „Romské integrace“*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.165-180.
19. JAKOUBEK, M. *Rom, Romňi a Morris Opler*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy : (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x, s.65-71.

20. MAREŠ, P. *Marginalizace, sociální vyloučení*. In SIROVÁTKA, T. (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Vyd. 1. Brno: Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2791-6, s.9-24.
21. MATULAY, S. a kol. *Změny v postavení mužů a žen, dětí, mládeže a starších lidí v rámci zkoumaných rodin romské minority*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.67-68.
22. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručný nástin důsledků zákona č.40/1993 SB., o nabytí a pozbytí státního občanství ČR*. In LISÁ, H. (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8, s.267-270.
23. MORAVEC, Š. *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.11-69.
24. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*. In SIROVÁTKA, T. (eds.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-210-3455-6, s.137-162.
25. NIEDERLE, P. *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce*. In VÍŠEK, P. (ed.). *Romové ve městě*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7, s.110-120.
26. PAVELČÍKOVÁ, N. *Proměny romské komunity v průmyslovém městě*. In JAKOUBEK, M., JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, L. (eds.). *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9, s.62-80.
27. PELÍŠKOVÁ, V. *Bydlení Romů v České republice*. In VÍŠEK, Petr (ed.). *Romové: bydlení, soužití*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6, s.15-23.

28. RADOSTNÝ L., RŮŽIČKA, M. *Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučené lokality*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.201-229.
29. RADOSTNÝ L., RŮŽIČKA, M. *Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.242-287.
30. RAICHOVÁ, I. *Proměny etnické identity Romů*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*. Vyd. 1. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, ISBN 80-902476-9-5, s.43-86.
31. RAICHOVÁ, I. *Než zalistujete dále*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*. Vyd. 1. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, ISBN 80-902476-9-5, s.5-8.
32. SEKYT, V. *Romské tradice a jejich konfrontace se současností: Romství jako znevýhodňující faktor*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). *Romové: kulturologické etudy : (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x, s.188-217.
33. SEKYT, V. *Romové*. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s.119-125.
34. ŠEVČÍKOVÁ, S. *Hodnoty a zvyky Romů v České republice*. In SIROVÁTKA, T. (eds.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-210-3455-6, s.117-136.
35. THÁLOVÁ, L. *Sociální problematika a Romové*. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus?*. Vyd. 1. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, ISBN 80-902476-9-5, s.87-112.
36. TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In HIRT, T., JAKOUBEK, M. (eds.). "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s.288-321.

37. UHEREK, Z., Davidová, E. *Romská rodina a současné trendy soužití*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.59-65.
38. VACKOVÁ, J. a kol. *Terminologie*. In DAVIDOVÁ, E. a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s.18-22.
39. VÍŠEK, P. *Program integrace-řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989*. In LISÁ, H. (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8, s.184-218.

Internetové zdroje

1. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. GAC spol. s r.o., Praha: srpen, 2006. [cit. 2016-02-25]. Dostupné na WWW:<http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.
2. ČADA, K. (ed.). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. GAC spol. s r.o., Praha: květen, 2015. [cit. 2016-02-22]. Dostupné na WWW:<http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf>.
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Národnostní struktura obyvatel* [on-line]. 30.6.2014 [cit. 2015-10-30]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf/d0d27736-ef15-4f4f-bf26-e7cb3770e187?version=1.0>>.
4. EVROPSKÁ KOMISE, tisková zpráva. *Komise navrhuje novou platformu pro předcházení nehlášené práci a odrazování od ní* [online]. Rev. 22-10-2015. [cit. 2015-11-02]. Dostupné na WWW: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-387_cs.htm>.

5. MINISTR PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Koncepce romské integrace na období 2010–2013* [on-line]. [cit. 2015-10-31]. Dostupné na WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepce_material.doc>.
6. MPSV. *Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*. 2012 [online]. Květen, 2012 [cit. 2016-11-18]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf>.
7. SIROVÁTKA, T. *Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi* [online]. Sociální studia, Brno: FSS MU, 2003, roč. 3, č. 10, ISSN 1212-365X. [cit. 2015-11-02]. Dostupné na WWW: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305104512.pdf>>.
8. ŠTĚCHOVÁ, M. *Romská minorita a postupy integrace: Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha: 2002, ISBN 80-7338-008-0. [cit. 2015-11-04] Dostupné na WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/281.pdf>>.
9. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2014.pdf>>.
10. VLÁDA ČR. *Dekáda romské inkluze 2005-2015* [on-line]. [cit. 2015-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dekada-romske-inkluze/dekada-romske-inkluze-74018/>>.
11. Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>>.
12. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>>.
13. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online]. Dostupné na WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/cast4h2d2.aspx#cast4h2d2o3>>.

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSR	Československo
SVL	Sociálně vyloučená lokalita
IRU	International Romani Union - Mezinárodní romská unie

Abstrakt

Málková, S. *Vliv majoritní společnosti na romskou populaci v minulosti a dnes.* České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčová slova: Romové, majoritní společnost, způsob života, bydlení, obživa, rodina, sociální vyloučení, nezaměstnanost, chudoba

Bakalářská práce se zabývá vlivem většinové společnosti na romskou populaci v minulosti a dnes. Cílem práce je poukázat na vliv, který měla většinová společnost na romskou menšinu při proměně romského způsobu života v posledních 70ti letech. Tento cíl byl realizován pomocí studia odborné literatury, a to především v oblasti životního způsobu Romů za posledních sedmdesát let.

V bakalářské práci se nachází celkem 4 kapitoly. První kapitola charakterizuje romskou menšinu, pojednává o mentalitě a hodnotách Romů. Kapitola druhá se zabývá tradičním způsobem života Romů, se zaměřením na oblast bydlení, zaměstnání a rodiny. Kapitola třetí, která je zároveň kapitolou hlavní, se zaměřuje na řešení sociální situace Romů v letech 1945-1989 a na proměnu tradičního způsobu života Romů v tomto období. Čtvrtá kapitola se zabývá současným způsobem života romské minority.

Abstract

The influence of the majority society to the Roma population in the past and today.

Key words: Roma people, majority society, lifestyle, way of life, housing, livelihood, family, social exclusion, unemployment, poverty.

Bachelor thesis deals with the influence of the majority society to the Roma population in the past and today. The aim of this thesis is to highlight the impact that had the majority society to the Roma minority in transforming the Roma way of life over the last 70 years. This goal was realized through the study of professional literature, especially in the lifestyle of Roma population in the last seventy years.

The thesis has a total of four chapters. The first chapter describes the Roma minority, discusses the mentality and values of the Roma. The second chapter deals with the traditional way of life of the Roma, focusing on housing, employment and family. Chapter three, which is also the main chapter, focuses on addressing the social situation of the Roma in the years 1945-1989 and the transformation of Roma life in this period. The fourth chapter deals with the current lifestyle of the Roma minority.